

NÄKÖKOHTIA VALTIOÄÄNTÖMME ARVOMAAILMASTA JA SEN TURVAA- MASTA VALTASUHDEJÄRJESTELMÄSTÄ

Esko Riepula

»Perustuslakikysymykset eivät alkuaan ole oikeuskysymyksiä, vaan valtakysymyksiä; jonkin maan todellinen perustuslaki on olemassa vain tosiasiallisissa valtasuhteissa; kirjoitetuilla perustuslaeilla on vain silloin arvoa ja pysyvyyttä, kun ne ovat todellisten valtasuhteitten tarkka ilmaus.»¹

1. Valtiosääntönormien arvosidonnaisuus

Valtiosäännöllä pyritään aina tiettyjen arvo- ja valtapäämäärien toteuttamiseen. Valtiosäännöt heijastavat aina säätäjiensä arvokäsityksiä ja ideologiaa. Niiden tavoitteena on heidän etujensa ja arvomaailmansa muuttaminen normatiiviseksi — koko yhteiskuntaa velvoittavaksi. Näin on asianlaita varsinkin poliittisten, sosiaalisten ja taloudellisten etujen ja arvojen osalta.² Valtiosäännön tehtävän ja tarkoituksen tunnetta vasta tuntiessamme sen säätäjien tahdon ja arvostukset; heidän valtiosäännölle asettamat tehtävät ja tarkoituksen.

Kun valtiosäännön tulee toisaalta olla nimenomaan valtion valtasuhteiden ja niiden toiminnallisen sääntelemisen perusta, on selvää, että sen säätäjien arvomaailma projisoituu valtiosäännön välityksellä koko yhteiskunnankin valtasuhderakennelmaan. Kuljetaan siis kehässä: valtiosäännön sisältö määräytyy yhteiskunnan tosiasiallisista valtasuhteista käsin, valtiosäännön sisältämät arvostukset pyrkivät puolestaan vahvistamaan näitä samoja valtasuhteita. Mikäli kuvaan lisätään vielä se sosiaalipsykologinen tosiasia, että vallassa olevien pyrkimyksenä on useimmiten stabilisoida (kiinteyttää) omaa valtajärjestelmäänsä, tuloksena onkin säätäjien arvomaailman konservoituminen valtiosäännön välityksellä koko yhteiskuntaa velvoittavaksi viralliseksi arvomaailmaksi. Tässä mielessä valtiosääntö saattaa — kuten meillä Suomessa — osoittautua hyvinkin muuttumattomaksi.

Myös valtiosääntönormien tarkastelussa kysymys pohjimmiltaan on arvoista. Tarkastelijan omista arvostuksista riippuu, minkälaisista premisseistä hän lähtee, mihin tekijöihin huomionsa kiinnittää, miten tilanteita arvioi — mitä ylipäänsä pitää tärkeänä. Tässä mielessä valtiosäännön tarkastelu on aina arvosidonnaista. Erityisenä vaarana on tietenkin, että tarkastelija valtiosäännön sisältämät

arvot hylättyään asettaa vain omansa niiden sijaan ja tuntee tehtävänsä suoritetuksi. Tällainen tarkastelu ei anna luonnollisestikaan tietoa niinkään valtiosäännön kuin tarkastelijan omasta arvomaailmasta.

Kriittinen valtiosäännön tarkastelu edellyttää välttämättä analyysia. Tässä tapauksessa analyysia niin valtiosääntönormien arvomaailmasta ja sen turvaamasta valtasuhdejärjestelmästä kuin siitä yhteiskunnallisesta tilasta, mistä nämä normit sisältönsä hakevat. Analyysin on siis kohdistuttava säätäjien normeihin sisällyttämiin arvostuksiin ja siihen yhteiskunnalliseen järjestelmään, minkä heijastumaa nämä normit ovat ja minkä turvaksi ne aikoinaan on säädetty.

2. Perustuslakiemme arvomaailman ja valtasuhdejärjestelmän historiallis-yhteiskunnallinen tausta ja kehitys

Valtiosääntömme rungon, sen ydinosan, muodostavat perustuslait.³ Tämä johtuu paitsi siitä, että valtiollisen vallankäytön keskeisimmät säännökset sisältyvät juuri näihin lakeihin, myös niiden hierarkisesta ylemmänasteisuudesta muihin valtiosääntönormeihin nähden. Niinpä muiden valtiosääntönormien onkin oltava sopuosinnussa perustuslakien kanssa eikä niillä, juuri perustuslakien hierarkisesta ylemmänasteisuudesta johtuen, voida muuttaa, kumota tai selittää perustuslakien sisältämiä normeja. Näin ollen ne on katsottava lähinnä perustuslakien täydennyksiksi.

Varsinaisen sisällön valtiosääntömme arvomaailmalle ja sen turvaamalle valtasuhdejärjestelmälle antavat siten perustuslait. Koska perustuslakien kohdalla historiallisesta kehityksestä voidaan puhua nähdäkseni vain hallitusmuodon (HM) ja valtiopäiväjärjestyksen (VJ) osalta, otan seuraavassa yksityiskohtaisemman analyysin kohteeksi juuri nämä valtiosääntönormistot.

Tarkastelen ensiksi valtiopäiväjärjestystä. Vaikka voimassa oleva VJ:mme onkin vuodelta 1928, siitä heijastuva arvomaailma ja sen turvaama valtasuhdejärjestelmä on kuitenkin ratkaisevasti — jopa lähes yksinomaisesti — v:n 1906 vastaavan lain peruja. Vuonna 1928 toteutettu valtiosääntöreformi tarkoitti nimittäin vain sellaisten muodollisten (teknisten) muutosten aikaan saamista VJ:een, mitkä olivat aiheutuneet jo vv:n 1917—1919 tapahtumista — siis maan itsenäistymisestä ja uuden hallitusmuodon säätämisestä. Lain (VJ:n) sisältämään arvomaailmaan enempää kuin sen turvaamaan valtasuhdejärjestelmäänkään uudistuksella ei nimenomaisesti edes haluttu vaikuttaa. Tätä todistaa mm. VJ:n tarkastuskomitean mietinnön (KM 1921: 21), minkä pohjalta uudistus suoritettiin, yleisperusteluista (s. 27) luettava toteamus:

»Sitävastoin ei komitea ole pitänyt sille annettuun tehtävään kuuluvana koskea sellaisiin kysymyksiin, joita nimenomaisesti voidaan katsoa poliittisiksi tai 'valtakysymyksiksi'. . . .»

Kun muistaa, että näiden teknistenkin muutosten toteuttamiseen kului peräti kahdeksan (8) hallitusmuodon säätämisen jälkeistä vuotta, käy tämäntapainen varovainen suhtautuminen kyllä ymmärrettäväksi. VJ:n analyysissa katse on siten kiinnitettävä ennen muuta edellisen — siis v:n 1906 — VJ:n säätäjiin ja sen syntyvaiheisiin.

Mitä tuolloin sitten tapahtui?

Useimmat tiedämme, että tuolloin Suomessa toteutettiin yleinen ja yhtäläinen äänioikeus ja että kansanedustuslaitokseksi tuli yksikamarinen eduskunta. Tuota tapahtumaa on sanottu ⁴ — eikä syyttä — tähän astisen poliittisen historiamme merkittävimmäksi ratkaisuksi. Tiesihän se aikaisemman nelikamarisen puhtaalle säätyjaolle perustuneen eduskuntalaitoksen korvaamista uudella yksikamarisella ja antoihan se yhteiskunnallisen täysivaltaisuuden yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden muodossa koko Suomen silloiselle aikuisväestölle aikaisemman 5—15 %:n asemesta.⁵ Demokratian voitto oli siis ilmeinen. Analyysissamme meidän on kuitenkin mentävä syvemmälle. Siitä, mitä muuta tämä valtiosääntöreformi merkitsi, ei yleisesti näytä kirjoitetun eikä puhutun.

Miksi Suomesta tuli v. 1906 tuon ajan Euroopan demokraattisin valtio, liittyy kiinteästi siihen, mitä Venäjällä tapahtui edellisenä vuonna. Lokakuun viimeisenä 1905 vallankumouksen laineet löivät tuossa maassa jo niin korkealle, että tsaarin oli luovuttava vuosisataisesta itsevaltiudestaan ja luvattava maalle kansanedustuslaitos — duuma. Saman aikaisesti havahduttiin myös Suomessa karistamaan tsaarin sortovallan kahleita ja koska niissä oloissa enin, mitä voitiin tehdä, oli olla tekemättä mitään, ryhdyttiin täälläkin Venäjän esimerkin kannustamana suurlakkoon. Tsaarin Venäjän oloja rauhoittamaan tarkoitettu yksinvallasta luopumispäätös ja Suomen suurlakon alkaminen ajoittuvatkin samaan päivään. Suurlakon varsinaisten toimeenpanijoiden — työväestön — keskuudessa ylivoimaisesti tärkeimpänä uudistusta vaativana asiana pidettiin äänioikeus- ja eduskuntareformin toimittamista.⁶

Suomen silloinen säätyjakoinen kansanedustuslaitos oli lajissaan Euroopan viimeinen ja siten auttamattomasti ajastaan jäljessä. Varsin vaikea olikin enää puolustaa näkemystä, että 1/10—1/20:n kansasta valitsema nelisäätyinen edustuslaitos, johon jäsenet vielä valittiin joko varallisuuden perustuvien äänimäärin (porvaris- ja talonpoikaissäätö) tai tietyn suvun (aatelissäätö) tai pienen yhteiskunnan ylimmän virkamiesryhmän (pappissäätö) toimesta, olisi edes voinut toimia koko kansan edustuslaitoksena. Näin kieroutuneesta valtiollisesta valtasuhdejärjestelmästä halusivat mm. kaikki silloiset poliittiset puolueet eroon. Suurlakkoajan tapahtumat saivat aikaan myös sen, ettei erimielisyyksiä ilmennyt myöskään työväestön esittämästä yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden vaatimuksesta. Sen sijaan erimielisyyksiä ilmeni paljonkin siitä tavasta, miten kansanedustuslaitoksen uudistaminen olisi toimitettava.

Sosialistit olivat suurlakon aikana varsin voimakkaasti vaatineet yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden perusteella valitun kansalliskokouksen koolle

kutsumista — ja siten siis säätyjen syrjäyttämistä — uudistuksen toteuttajaksi. Heidän mielestään ei säätyeduskunnan tapainen »luokkalaitos» voinut käsitellä yhteisen kansan kannalta näin tärkeää asiaa. Sitä vastoin nuorsuomalaiset ja ruotsalaiset, ns. perustuslailliset, edellyttivät (nimen mukaisesti) uudistuksen toimeen panoa perustuslaillisessa järjestyksessä — siis valtiosäätyjen toimesta. Vanhasuomalaiset taas esittivät säätyjen ja hallitsijan yhteisin päätöksin asetetun »laillisen kansalliskokouksen» asettamista eduskunnan uudistuksen toimittamista varten. Tästä kannasta puolue ei tosin käytännössä pitänyt kiinni. Se olikin tarkoitettu vain rauhoittamaan sosialisteja heidän vallankumouksellisen vaatimuksensa johdosta.⁷ — Lopputuloksen tiedämme: seuranneen marraskuun alun vaiheikkaiden päivien jälkeen päätettiin ylimääräisten valtiopäivien koolle kutsumiseen suorittamaan edellä mainittu työ. Perustuslailliset olivat siis voittaneet eduskunnan uudistuksen ensimmäisen erän.

Työväestön piirissä ratkaisua kohtaan tunnettiin suurta epäluuloa ja katkeruutta. Heidän tahollaan pelättiin koko eduskunnan uudistuksen vesittyneen sillä, että asia oli annettu sellaisen luokkalaitoksen kuin säätyjen päätettäväksi. Lisäksi työväestö tunsu pettymystä sen johdosta, »että 'perustuslailliset herrat' olivat korjanneet hedelmät työväen suoritettua 'raskaan työn' lakkoviikolla», kuten *Seitkari* asian ilmaisee.⁸ Pelko uudistusten kariutumisesta oli sitäkin aiheellisempi, kun myöhemmin havaittiin, etteivät perustuslailliset suurlakon avulla ns. marraskuun manifestissa⁹ saamansa voiton jälkeen tunteneet enää suurtakaan halua toteuttaa niitä uudistusvaatimuksia, joihin työväestö lakolla oli nimenomaan tähdännyt.¹⁰ — Suomen suurlakon tilinpäätös osoitti joka tapauksessa perustuslaillisille suurinta voittoa; työväestön innostusta ja heidän tarjoamaansa joukkovoimaa käytettiin selvästi perustuslaillisten omien intressien läpiviemiseen.

Eduskunnan uudistuksen toisen erän voidaan katsoa alkaneen erityisen komitean asettamisesta mainittua valtiosääntöreformia valmistelemaan. Ensimmäinen yritys painui tosin kokoon eroavan vanhasuomalaisen senaatin nimittämän komitean useiden (lähinnä perustuslaillisten) jäsenten kieltäytyttyä työskentelemästä komiteassa. Sen sijaan suurlakon ja marraskuun manifestin turvin valtaan nousut Mechelinin puhtaasti perustuslaillisen senaatin nimityskierros oli onnistuneempi. Vaikka jäseniksi tulivatkin suurelta osin samat henkilöt, jotka olivat olleet mukana myös edellisessä epäonnistuneessa yrityksessä, oli poliittinen tilanne kuitenkin juuri senaatin vaihtumisen johdosta ratkaisevasti muuttunut ja komitean työskentely pääsi alkuun.

Etujaan eivät perustuslailliset jättäneet komitean nimittämisen yhteydessäkään huomioon ottamatta. Puheenjohtajan, valtiosääntöoikeuden professorin Robert Hermanssonin lisäksi siihen tuli seitsemän muuta perustuslaillisten edustajaa. Komiteaan kuului nimittäin neljän (4) ruotsalaisen ja neljän (4) nuorsuomalaisen lisäksi vain kolme (3) vanhasuomalaista ja kolme (3) sosialistia.

Voimasuhteet olivat siis suhteessa perustuslailliset/muut 8—6 ja suhteessa porvarilliset/sosialistit 11—3. Todellisuudessa jälkimmäiset voimasuhteet olivat vieläkin porvarillisvoittoisemmat eli 11—1, sillä sosialistien pääedustajat Sirola ja Valpas boikotoivat komitean työtä eivätkä myöskään allekirjoittaneet sen antamaa mietintöä, sillä he pitivät sitä epädemokraattisena ja katsoivat jopa »komitean laiminlyöneen tilaisuuden täysin tyydyttävän eduskunta m u o d o n k i n ehdottamiseen», kuten Sirola vastalauseessaan toteaa.

Ensimmäinen laajakantoinen kysymys, mihin komitea joutui ottamaan kantaa, oli kysymys siitä, pitikö tulevan eduskunnan olla yksi- vai ko kaksikamarinen. Porvarillisella puolella tähän kysymykseen asennoiduttiin puolueyhmittäin siten, että r u o t s a l a i s t e n kannatus lankesi voimakkaasti jälkimmäisen eli kaksikamarijärjestelmän puolelle. Tässä järjestelmässä he näkivät edes jonkinlaisen keinon vähemmistöasemansa turvaamiseksi uuden kansanedustuslaitoksen piirissä sitä demokratian ja suomalaisuuden hyökyaaltoa vastaan, mitä sillä taholla eniten pelättiin. Ruotsalaisten politiikka tähtäsi joka suhteessa heidän yhteiskunnallisen valta-asemansa säilyttämiseen ja niinpä mm. sittemmin ruotsalaisen kansanpuolueen perustamiseen ratkaisevasti vaikuttaneen Axel Lillen mielestä yksikamarijärjestelmä oli hyväksyttävä vain »puukko kurkulla» ja koko uudistuksen yhteydessä pääpaino pantava takeiden hankkimiseen ruotsalaiselle vähemmistölle siitä, että sen oikeudet voitiin edelleen säilyttää.¹¹ Myös toisessa perustuslaillisten ryhmässä — n u o r s u o m a l a i s i s s a — oli kaksikamarijärjestelmällä sangen vahva kannatus. Suurlakon jälkeinen poliittinen tilanne (painostus työväestön taholta ja vanhasuomalaisten asiassa omaksuma kanta) pakotti puolueen kuitenkin valinnassaan yksikamarijärjestelmän kannalle. Porvarillisista ryhmittymistä ainoastaan v a n h a s u o m a l a i s e t antoivat alusta saakka varauksettoman tukensa yksikamarijärjestelmälle, mihin eivät varmaankaan vähiten vaikuttaneet ryhmän vastakohtaisuudet ruotsalaisten kanssa. S o s i a l i s t i e n piirissä yksikamarijärjestelmä oli ollut taas jo Forssan puoluekokouksesta lähtien (v. 1903) suoranaisen vaatimuksen kohteena.

Yksityiskohtaisten tutkimusten puuttuessa on tietenkin mahdoton sanoa, missä määrin edellä mainittujen poliittisten ryhmittymien »viralliset» näkemykset tulivat komiteassa huomioon otetuiksi. Varmaa kuitenkin on, että komitean jäsenet olivat ainakin tämän luokan kysymyksissä yhteydessä edustamiinsa ryhmittymiin. Onpa esitetty arvio, että jo puolueiden ohjelmilla komitean kädet olisivat olleet sidotut ainakin pääkysymyksen suhteen eli että kansanedustuslaitoksena oli oleva yleisillä ja yhtäläisillä vaaleilla valittu yksikamarinen eduskunta.¹² Mutta ennen kaikkea on huomattava, että komitean perustuslailliset jäsenet olivat varsin kiinteässä yhteydessä senaattiin, joka antoi heille jopa yksityiskohtaisia menettelytapaohjeita.¹³

Puolueiden kannanotoista huolimatta oli niin komiteassa kuin senaatissakin varsin voimakas kannatus kaksikamarijärjestelmällä.¹⁴ Viime kädessä juuri työväestön voimakas painostus pakotti kuitenkin näiden elinten enemmistön yksikamarijärjestelmän kannalle. — Esim. Mechelin, joka oli aikaisemmin jyrk-

kä kaksikamarijärjestelmän kannattaja, muutti kantaansa komitean työskentelyn aikana syksyllä 1905.¹⁵

Kamarikysymyksessä myönnytyksiä tekemään joutuneet perustuslailliset ryhtyivät sitten komiteassa pelastamaan sitä, mikä vielä pelastettavissa oli. Vaalijärjestelmän käsittelyn yhteydessä, jolloin erimielisyydet eivät komitean jäsenten kesken olleet läheskään niin kärjekkäät kuin edellisen kysymyksen kohdalla, ajoivat nimenomaan perustuslailliset voimakkaimmin suhteellisen vaalijärjestelmän käyttöön ottamista. Luonnollisena tarkoituksena oli varmistaa myös heidän edustamiensa yhteiskunnan vähemmistöryhmien mukaan pääsy tuleville valtiopäiville. Tässä kysymyksessä perustuslailliset saivatkin tahonsa läpi varsin helposti; suhteellinen vaalijärjestelmä ei kohdannut avointa vastustusta miltään taholta, vaikka ainakin sosialistien piirissä näyttää olleen henkilöitä, jotka tunsivat mielenkiintoa myös enemmistövaalijärjestelmää kohtaan.¹⁶

Kamarikysymyksessä tehtyä myönnytystä vaalijärjestelmä ei suinkaan voinut korvata ja siksi perustuslaillisten taholta esitettiin tämän jälkeen varsin innokkaasti erilaisia lisäpidikkeitä, joiden avulla maa voitiin turvata liialta kansanvallan kasvulta. Tämä tapahtuisi erilaisilla enemmistön päätösvaltaa valtiopäivillä rajoittavilla säännöksillä, joita he ehdottivat otettavaksi tulevaan VJ:een. Tällaiset säännökset olisivat, kuten he itse ilmaisivat, »varokeinoja sitä vaihtelevuutta ja häälyväisyyttä vastaan, mitä yksikamarinen eduskunta saattaisi päätöksissään osoittaa». Juuri perustuslaillisten toimesta ajettiin v:n 1906 VJ:een ns. vähemmistönsuojasäännökset kuten suoranaiset määränemmistövaatimukset sekä vähemmistön mahdollisuus saada lakiehdotus lepäämään yli vaalien, mitkä sisältyvät edelleenkin lähes sellaisinaan voimassakin olevaan VJ:een.

VJ:n vähemmistönsuojasäännösten ja perustuslaillisten ajaman kaksikamarijärjestelmän välistä suhdetta kuvaa hyvin seuraava sitaatti eduskunnan uudistamiskomitean mietinnön (KM 1906: 12) perusteluista (s. 62):

»Sen ohessa että komitea sen tähden on arvellut suhteellisten vaalien käyttöön saattamisella voivansa ehkäistä yksipuolisuutta eduskunnan kokoonpanossa ja sortoa enemmistön puolelta, joita epäkohtia pidetään yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen perustuvalle yksikamarijärjestelmälle ominaisina, on komitea myös, estääkseen eduskunnan politiikassa syntymästä äkillisiä suunnan muutoksia, ehdotukseensa ottanut määräyksiä, että pätevän päätöksen aikaansaamiseen perustuslakia, uutta tai lisättyä suostunnaa, uutta pysyväistä veroa taikka valtiolainan ottamista koskevassa asiassa vaaditaan kahden kolmasosan enemmistö sekä että perustuslain luontoisten lakiehdotusten yleensä ja muiden lakiehdotusten, kun kolmasosa eduskunnan jäseniä sitä vaatii, pitää jäädä lepäämään ensimmäisiin uusien vaalien jäljestä kokoontuviin valtiopäiviin.

Sellaisilla säännöksillä saavutetaan pääasiallisesti sama, mitä kaksikamarijärjestelmässä sillä määrällä, että lakiehdotukset saavat raueta, elleivät kamarit niistä sovi.» (Alleviivaus kirjoittajan.)

Komitea ei siis lainkaan kainostellut tuomasta esille niitä todellisia lähtökoh-
tia, joista se päätyi määränemistö- ja lepäämäänjättämissäännöstöihin. Perus-
tuskansalliset ryhmittymät saavuttivat näillä järjestelyillä — omien sanojensa mu-
kaan — sen minkä he olivat kamarikiistassa menettäneet.¹⁷ Siten eduskunta-
uudistuksen tämäkin vaihe on kirjattava perustuslaillisten selväksi voitoksi.

Ratkaisemattomaksi kysymykseksi jää, miten VJ:een sisältyvän kaltaisiin
enemmistön päätösvaltaa valtiopäivillä rajoittaviin säännöksiin olisi suhtauduttu
socialistien vaatimassa kansalliskokouksessa, mikäli sellainen olisi yleisen ja yh-
täläisen äänioikeuden perusteella todella asetettu toimitamaan kansanedustus-
laitoksen uudistaminen. Todennäköistä kuitenkin on, ettei niitä siinä tapauk-
sessa olisi valtiosääntöömme sisällytetty. Socialistien taholla nähtiin nämä sään-
nökset selvästi jarrutuskeinoina heidän ajamien uudistusvaatimusten torpedoimi-
seksi tulevassa eduskunnassa. Tämä käy varsin selvästi ilmi tuon ajan johtavien
socialistien kirjoittelusta¹⁸ ja mm. Sirolan komitean mietintöön liittämästä
vastalauseesta, jossa hän toteaa, että »enemmistön vallitessa on vähimmin tyy-
tymättömiä». Hänen mielestään ei myöskään »hätäisistä päätöksistä» olisi tul-
lut huolehtia tällä tavalla.¹⁹

Senaatti — varapuheenjohtaja Mechelinin johdolla²⁰ — ei pitänyt kui-
tenkaan tätäkään jarrutusjärjestelmää riittävänä, vaan kun asia tuli komitealta
sen käsiteltäväksi, se »häälyväisyyksien» estämiseksi mm. korotti äänioikeus-
ikärajan komitean ehdottamasta 21 vuodesta 24 ikävuoteen sekä poisti koko-
naan ne eduskunnan toimivallan laajennusehdotukset (mm. aloiteoikeus edus-
kunnalle perustuslakiasioissa, välikysymysoikeus, laajennettu eduskunnan bud-
jettioikeus jne.), joita komitea oli mietinnössään esittänyt.²¹ Muodollisena pe-
rusteenaan senaatti päätökselleen esitti, että tällaiset asiat kuuluivat paremmin
hallitusmuodon kuin valtiopäiväjärjestyksen yhteyteen.²² — Näiden lisäpidäk-
keiden jälkeen asia olikin kypsä esiteltäväksi keisarille esityksen antamista
varten jo koolla oleville säätyvaltiopäiville.

Ratkaiseva vaihe eduskunnan uudistuksessa käynnistyi silloin, kun Keisaril-
lisen Majesteetin armollinen esitys (n:o 11/1905—1906 vp) Suomen Valtiosää-
dyille uudesta valtiopäiväjärjestyksestä ja vaalilaista Suomen Suuriruhtinaan-
maalle esiteltiin senaatin ehdottamassa muodossa säätyvaltiopäivien päätettä-
väksi. Tämä tapahtui 9. 5. 1906.²³

Miten säädetyt sitten suhtautuivat lakiehdotukseen, joka hyväksyttynä tiesi
niiden itsensä häviötä? Kysymyksen oikeutusta lisää erityisesti se, että tuolloin
voimassa olleen (vuoden 1869) VJ:n 71,1 §:n mukaan perustuslakia koskeva
asia — jollaisesta tässä siis oli kysymys — voitiin valtiopäivillä käsitellä vain
hallitsijan esityksestä ja hyväksyä vain kaikkien säätyjen yhtäpitä-
vällä päätöksellä.

Niissä säädöyksissä, joissa valtiopäiväedustajat valittiin vaaleilla, käytiin yli-
määräisille valtiopäiville edustajia lähetettäessä varsin kiivas vaalitaistelu. Tämä
osoittanee myös »kentällä» tajutun ratkaisun laajakantoisuuden. Tuloksena

oli perustuslaillisten voitto kaikissa kolmessa säädysssä; Mechelinin senaatti nautti äänioikeuden omaavien etuoikeutettujen selvää luottamusta. Vakuuttavimman voiton perustuslailliset saivat porvarissäädysssä, jonka 73 edustajasta peräti 67 oli perustuslaillisia. Pappis- ja talonpoikaissäädysssä perustuslaillisten ja vanhasuomalaisten voimasuhteiksi tuli 26—21 (edellisessä) ja 40—24 (jälkimmäisessä); muiden puolueiden edustajia näihin kahteen säätöön ei valittu lainkaan. Neljännessä eli aatelissäädysssä perustuslaillisilla oli ollut vanhastaan vankka enemmistö ja kun säädyn edustajat olivat suurimmalta osin itseoikeutettuja (joka suvun päämies tai joku muu suvun edustaja), eivät voimasuhteet nytkään muuttuneet, vaan säätöä hallitsivat edelleen perustuslailliset.²⁴ — Eduskunnan uudistuksen toimittaneilla vuosien 1905—1906 ylimääräisillä säätövaltiopäivillä oli siis perustelaisilla enemmistö kaikissa säädysssä.²⁵ Tämän toteaminen tehneekin suurimmalta osin ymmärrettäväksi, miksi säädöt hyväksyivät hallituksen esityksen lähes sellaisenaan. Olivathan perustuslailliset pitäneet ohjat käsissään eduskunnan uudistamisasiassa sen alusta lähtien eli:

1. saaneet asian säätövaltiopäivien käsiteltäväksi;
2. miehittäneet asiaa valmistelleen komitean enemmistön;
3. ajaneet komitean ja senaatin avulla läpi kaksikamarijärjestelmää korvaavan jarrutusjärjestelmän valtiosääntöömme.

Kun perustuslailliset muodostivat valtiopäivillä vielä enemmistön jokaisessa säädysssä ja kun pelkän ulkoisen painostuksen vuoksiakaan eduskunnan uudistamisasiassa ei ollut enää taaksepäin kulkemista tai edes paikalleen jäämistä (— kymmentuhatpäisen työläisjoukon saartamassa säätötalossa tämä varmaankin selvästi tunnettiin —), niin olisihan ollut suoranaisten ihme, ellei lakiesitystä olisi ehdotetussa muodossa hyväksytty.

Sosialistien tilannearvio säätövaltiopäivien kiireisesti käsitellessä eduskunnan uudistamisasiaa kuului:²⁶

»Heillä, jotka vielä viime keväänä mitä kiukkuisimmin vastustivat kahden säädyn vaalioikeuden laajentamista, on nyt pätevä syynsä koettaa läpi armollista esitystä sellaisenaan, ettei heidän luokkavaltansa kärsisi vielä pahempia vaurioita.»

Vielä säätöjen käsittelyn yhteydessä kiinnitettiin paljon huomiota vähemmistön suoja säännöksiin ja niiden antamaan turvaan. Pahimmat soraäänit ja olenaisimmat muutosehdotukset koskivatkin juuri näitä säännöksiä, sillä nimenomaan ruotsalaisten taholla niitä pidettiin vieläkin riittämättöminä. Uudistusasiaa sosialistien puolelta kommentoinut Kuusinen saikin aiheen kirjoittaa.²⁷

»Yleensä on meillä viime aikoina puhuttu vähemmistön oikeuksista niin tavattomasti ja hellällä huolella, ettei enää muistetaakaan enemmistön oikeuksia, vaikka jotkut ylitiöpäät sosialistit olivat kuvitelleet, että nyt olisi kysymys etupäässä noista jälkimmäisistä. On tuntunut, kuin nykyiset vallassaolijamme, nuo sivistyksen, edistyksen ja kaikkien ihanteellisten periaatteiden kannattajat, pelkäisivät jäävänsä ijäksi päiväksi vähemmistöön.»

Mutta suotta eivät perustuslailliset kiinnittäneet huomiotaan vähemmistönsuojasäännöksiin. Seuranneissa yksikamarisen eduskunnan ensimmäisissä vaaleissa nämä ryhmittymät saivat nimittäin vain vajaan neljänneksen edustajapaikoista, sillä nuorsuomalaisen paikkaluku jäi 25:een ja ruotsalaisten 24:ään.²⁸ — Voidaankin kysyä, kyetäänkö poliittisesta historiastamme osoittamaan toista yhtä kaukokatseista ryhmittymää, joka olisi valvonut etunsa yhtä tehokkaasti yhteiskunnan murroskautena?

Mutta minkälaisen arvomaailman ja valtasuhdejärjestelmän perustuslailliset ryhmät vuoden 1906 VJ:een sitten sisällyttivät?

Selvää on, että perustuslaillisten (samoin kuin vanhasuomalaisenkin) yhteiskunnallinen arvomaailma oli mitä selvimmin porvarillinen ja rakentui kapitalistista yhteiskuntajärjestystä puolustavien arvostusten varaan. Tätä todistaa varsin hyvin mm. uuden VJ:n 61 §:n säännös, jossa edellytettiin kaikkien verolakien yhteydessä pätevän päätöksen aikaan saamiseksi aina määrä- (2/3) enemmistöä. Tällä pyrittiin selvästikin turvaamaan vallinnutta taloudellista valtajärjestelmää, mistä sosialistit saivat aiheen jo asian komiteavaiheessa todeta: »Näkyvä selvästi, että eduskuntakomitea porvariluokan etujen valvojana on ymmärtänyt ne asiat kaikkein arimmiksi, jotka ehkä tulisivat käymään porvarillisten kukkaron päälle.²⁹» — Valtiosääntöreformin yhteydessä käydyt keskustelut todistavat edelleen, ettei perustuslaillisten ryhmiin kuuluvien ihmisten arvomaailmassa ainkaan yhteiskunnallisen tasa-arvoisuuden ja enemmistödemokraattisten menettelytapojen arvostaminen noussut kovinkaan korkealle. Ja juuri tähän näkyi mitä selvimmin koko uudesta valtiosääntölaista, sen rakenteesta ja yksittäisistä pykäläistä.

Vuoden 1906 VJ:een perustuslaillisten nautitsemalla valtiollisella valtasuhdejärjestelmällä on kuitenkin nähdäkseen huomattavasti suurempi yhteiskunnallinen merkitys kuin sen sisällään pitämällä arvomaailmalla. Perustuslaillisten tässä valtiosääntölaissa toteuttama valtasuhdejärjestelmä rakentui nimittäin mitä voimakkaimmin säätyjakoisessa yhteiskunnassa vallinneen valtasuhdejärjestelmän ajaukselle, jonka turvin nimenomaan yhteiskunnan ylimmät kerrokset saattoivat valvoa tehokkaasti etujaan. Ruotsalaisten voimakkaasti ajama kaksikamarijärjestelmä olisi säilönyt lähes sellaisenaan vallinneen säätyjakoisen valtiollisen valtasuhdejärjestelmän uuteenkin VJ:een. Se mitä perustuslailliset tästä valtasuhdejärjestelmästä eri vaiheissa pelastivat vielä sen jälkeenkin, kun kaikille oli tullut selviöksi, että tulevan eduskunnan on oltava yksikamarinen, ei ollut suinkaan mikään vähäinen osa. Aikaisemman järjestelmän säilömistä tapahtui lähinnä neljän tekijän avulla:

1. suhteellisen vaalittavan käyttöön ottamisella;
2. erilaisilla määränemmistö- ja lepäämäänjättämissäännöstoilla;
3. eduskunnan toimivallan pitämisenä entisen laajuisena — siis samana kuin oli säätyjenkin toimivalta ollut;

4. ruotsinvallan aikaisten perustuslakien — v:n 1772 HM:n ja 1789 YVK:n — jäämisenä edelleen voimaan keskeisimpinä perustuslakeinamme. Niiden hallitusvallalle turvaamien laajojen valtaoikeuksien turvin pystyttäisiin viime kädessä estämään tulevat eduskunnat »liialliselta häälyväisyydeltä ja äkillisiltä suunnanmuutoksilta».

Näiden varusteiden turvin perustuslailliset ryhmät olivat valmiit astumaan siihen tuntemattomaan, mitä eduskunnan uudistus niille merkitsi. Suhteellisesta vaalitavasta vähemmistön suojana ei puhuttu paljon ainoastaan eduskunnan uudistamisen yhteydessä, vaan ajatus oli tuttu jo edellisen vuosisadan lopulta porvarissäädyn äänioikeusperusteiden laajentamisyritysten yhteydestä.³⁰ Ja kuten sanottu, tämä vaalitapa ei kohdannut myöskään sosialistien taholta mitään erityisempää vastustusta. Toisin oli sen sijaan kohtien 2 ja 3 suhteen. Varsinkin eduskunnan toimivallan laajentamisyritysten hiekkaan valuminen nostatti suoranaisten arvostelujen ryöpyn koko eduskunnan uudistustoimitusta vastaan sosialistien johtomiesten taholta.³¹ Mutta myös ruotsinvallan aikaisten perustuslakien voimaan jääminen koettiin sosialistien piirissä todelliseksi vaaraksi muutoinkin vähän toimivaltaa omaavan kansanedustuslaitoksen mahdollisuuksille harjoittaa kansan enemmistön tahdon mukaista politiikkaa. Porvarillisten ryhmittyminen puolella nämä sen sijaan tunnettiin viimeiseksi turvaksi siltä varalta, etteivät muut jarrut toimisi.

Vuoden 1906 valtiosääntöuudistus oli siis ensi sijaisesti — ja lähes yksinomaisesti — äänioikeusreformi ja eduskunnan ulkoista muotoa koskeva reformi. Siihen saakka vallinnutta valtiollista valtasuhdejärjestelmää (puhumattakaan yhteiskunnallisesta valtasuhdejärjestelmästä) se ei suinkaan muuttanut. Ja erityisesti huomattakoon: se ei luonut myöskään järjestelmää, jonka avulla näiden valtasuhteiden muuttaminen parlamentaarista tietä enemmistödemokraattisin keinoin olisi tullut edes mahdolliseksi. — Perustuslaillisten toteuttaman eduskunnan uudistuksen poliittiset tavoitteet olivat ilmeisen kaksitahoiset: toimenpiteellä pyrittiin toisaalta sisäpoliittisten olojen rauhoittamiseen ja aikaisemman niin valtiollisen kuin yhteiskunnallisenkin valtasuhdejärjestelmän säilyttämiseen; toisaalta sillä taas pyrittiin »ulkopoliittisiin» päämääriin eli autonomisen Suomen oikeuksien puolustamiseen uhkaavaa venäläistämistä vastaan.³² Hetken poliittista tilannetta perustuslailliset käyttivät niin ikään näppärästi hyväkseen; koko uudistusta sosialistien taholta ei voitu ajatellakaan vesitettävän enempää aikaisemman tilanteen kuin vallinneiden »itätuulien» takiaakaan — siispä heidän oli hyväksyttävä uudistus perustuslaillisten ehdoilla.³³

Joka tapauksessa työväestö oli saavuttanut tavoittelemansa yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden sekä yksikamarisen eduskunnan. Se miten vuoden 1906 VJ:ssä toteutettu valtiollisen valtasuhdejärjestelmän sääntely vaikutti sosialistien perimmäisten tavoitteiden toteuttamiseen — eli koko yhteiskunnallisen valtasuhdejärjestelmän muuttamiseen enemmistödemokraattisin keinoin — ja miten

se muutoinkin vaikutti yksikamarisen työskentelyyn, vaatii vuosien 1907—1917 analyysia.

Yksikamarisen eduskunnan ensimmäiset vuodet olivat tuloksiltaan varsin laihat. Suurimpana syynä olivat venäläisten uudelleen aloittamat painostustoimet Suomen autonomista asemaa vastaan. Kun eduskunta asettui päättäväisesti vastustamaan tätä toisen sortokauden venäläistämispoliittikkaa, olivat siitä seurauksena vajaan aikaiset eduskunnat keisarin käytellessä sumeilematta hajoitus-oikeuttaan niskoittelun lopettamiseksi.³⁴ Tuloksena oli kuusi eduskuntaa seuranneiden seitsemän vuoden (1907—1914) aikana. Näinä vuosina sosialistien taholta ei tietenkään voitu edes odottaa mitään, mikä olisi järkyttänyt vallinnutta valtiollista valtasuhdejärjestelmää, sillä olivathan he suurimman ryhmän asemastaan huolimatta vähemmistönä eduskunnassakin. Sen sijaan aivan toinen oli tilanne edellä mainitussa suhteessa vuoden 1917 I valtiopäivillä. Tsaarin valta oli Venäjällä lopullisesti kukistettu ja valtaa piti Kerenskin johtama väliaikainen hallitus. Lisäksi sosialidemokraattinen puolue oli saanut vuoden 1916 vaaleissa suuren voiton ja eduskuntaenemmistön — 103 edustajanpaikkaa.³⁵

Mutta oliko vallinneen valtasuhdejärjestelmän osittainkaan muuttaminen tämän eduskuntaenemmistön avulla mahdollinen? Vastauksen kielteisyyden saivat sosialistit karvaasti kokea jo vaaleja seuranneiden valtiopäivien kuluessa. Ratkaisevaksi muodostui kysymys *Valtalaista*,³⁶ jonka toteuttaminen olisi tiennyt keisarille kuuluneen hallitusvallan siirtämistä kokonaan eduskunnalle ja siten Suomen tosiasiallista itsenäistymistä. Tätä kauttahan sosialistienemmistölle eduskunnalle olisivat avautuneet suuremmat mahdollisuudet vaikuttaa vallinneeseen valtasuhdejärjestelmään. Mutta kuinka kävikään? Vaikka sosialistit onnistuivatkin uittamaan lakiehdotuksensa läpi kaikkien määränemmistöäänösten asettamien karikoiden, oli toimenpiteen vastustajilla, joita olivat ennen kaikkea ruotsalaiset ja nuorsuomalaiset (siis vuoden 1906 VJ:n säätäjät), vielä käytettävissä viimeinen keino edellä kuvatusta jarrutusjärjestelmästä. Parempaan puutteessa tähän kelpasi Venäjän väliaikainen hallituskin: se hajoitti eduskunnan ja sai aikaan sen, ettei lakia koskaan vahvistettu eikä julkaistu.³⁷ — Seuranneen syksyn ja talven aikana havaittiin, mikä merkitys tämän jarrun käyttämisellä oli ollut. Sen seurauksena oli ollut kansan repeytyminen kahtia, mikä puolestaan johti väijäämättä kansalaisisotaan.³⁸

Valtalain kohtalo osoittaa myös miten näppärästi vuoden 1906 VJ:n säätäjät käyttelivät luomaansa järjestelmää vallinneen valtasuhdejärjestelmän säilyttämiseen. Olihan yksikamarinen eduskunta täyttänyt varsin hyvin siihen asetetut toiveet maan autonomisen aseman puolustajana ja luotu järjestelmä taas osoittanut näin jo käytännössä kyvykkyytensä niiden piirien suojelijana, jotka eniten olivat pelänneet uudistuksen mukanaan tuomaa demokratian kasvua. Tapaus osoittaa myös, mitkä olivat perustuslaillisten todelliset motiivit heidän »oikeustaistelussaan»: sisäpoliittisten valtasuhteiden säilyttäminen entisellään. Tämän päämäärän saavuttamiseen voitiin käyttää myös niitä »ulkopoliittisia»

mahdollisuuksia, joita Venäjän väliaikainen (porvarillinen) hallitus tarjosi. Mutta kun valtalain aikainen tilanne toistui lähes sellaisenaan muutamaa kuukautta myöhemmin, ei eduskunnan porvarilliselle enemmistölle tuottanut lainkaan vaikeuksia »kaapata» ylintä valtaa käsiinsä. Siksikö, että Venäjällä oli tuolloin jo bolshevikkien muodostama hallitus, josta tuskin olisi ollut tšekäläisten yhteiskunnallisten valtasuhteiden turvaksi.³⁹

Hallitusmuodon uudistamisasia oli ollut esillä useaan otteeseen jo edellisen vuosisadan puolella. Tämän vuosisadan alussa (v. 1907) Mechelinin senaatti teki niin ikään ehdotuksen keisarille hallitusmuotoesityksen antamisesta, mutta tämä ehdotus ei mennyt koskaan kenraalikuvernöörin virastoa pitemmälle. Tsaarin vallan kukistuttua Venäjällä maaliskuun vallankumouksen seurauksena avautui täälläkin mahdollisuus hallitusmuodon uudistamiseen syntyneen tilanteen pohjalta. Suuriruhtinaan istuimen tyhjentyminen voidaan sanoa jopa vaatineen tällaiseen toimenpiteeseen ryhtymistä.

Niinpä maaliskuun viimeisenä 1917 senaatti asetti Ståhlbergin puheenjohtajana ns. perustuslakikomitean paitsi kiireellisesti laatimaan ehdotukset eduskunnan toimivallan laajentamisesta ja hallituksen saattamisesta eduskunnalle vastuunalaiseksi myös niiden ohella valmistelemaan uutta hallitusmuotoesitystä. Viimeksi mainitun ehdotuksen komitea antoi senaatille seuranneen lokakuun 3. päivänä. Asian käsittelyn yhteydessä toistuivat suurelta osin vv:n 1905—1906 aikaiset tapahtumat: parlamentaarisesti kokoonpannun komitean voimasuhteet olivat suhteessa porvarilliset/sosialistit 8—4,⁴⁰ vaikka valtiopäiväedustajien lukumäärät olivatkin kokonaan toisen suuntaiset, nimittäin 97—103 sosialistien hyväksi. Näin siis jo komitean kokoonpanossa oli turvattu vankka porvarillinen enemmistö vastoin sen hetkisiä parlamentaarisia voimasuhteita. Kun erimielisyydet sitten komiteassa kärjistyivät nimenomaan suhtautumisessa Suomen valtio-oikeudelliseen asemaan ja Venäjän väliaikaiseen hallitukseen ja kun komitean porvarillinen enemmistö ajoi tässä — kuten muissakin asioissa — tahtonsa läpi, jättäytyivät sen johtavat sosialistijäsenet Kuusinen ja Sirola syrjään komitean työstä eivätkä ottaneet osaa hallitusmuotoehdotuksen lopulliseen käsittelyyn eivätkä siten myöskään allekirjoittaneet komitean asiasta antamaa mietintöä. Samoin menetteli hieman myöhemmin kolmaskin sosialistiedustaja (Laaksovirta),⁴¹ joten ainoastaan yksi sosialistiedustaja (Kotonen) otti osaa komitean työskentelyyn loppuun saakka. Tosiasialliset voimasuhteet komiteassa mietinnön allekirjoittamisen aikaan olivat 6—1 porvarillisten hyväksi, sillä myös maalaisliiton Alkio ja ruotsalaisten Gråtenfelt jättäytyivät loppuvaiheessa komitean työskentelystä syrjään.⁴²

Erimielisyydet porvarillisten ryhmien ja sosialistien välillä koskivat ensisijaisesti korkeimman vallan ongelmaa; ts. sitä, oliko keisarille kuulunut valta katsottava siirtyneeksi Venäjän väliaikaiselle hallitukselle vaiko jääneen kokonaan ilman perillistä ja siten eduskunnan käytettäväksi. Kun eduskunnassa oli — jos-

kin niukka — sosialistinen enemmistö, on aivan ymmärrettävää, että niin porvarilliset poliitikot kuin oikeusoppineetkin (jotka henkilöinä lisäksi suurelta osin samaistuvat⁴³) pitivät parempana vallitsevan yhteiskunnallisen valtasuhdejärjestelmän kannalta edellyttää keisarin vallan kuuluvan edelleen Venäjän väliaikaiselle porvarilliselle hallitukselle. Turvautuihan vv. 1905—1906 luotu järjestelmä keskeisimmiltä osin juuri hallitsijan laajoihin valtaoikeuksiin, joilla viimekädessä voitiin torpedoida (sosialistisen) eduskuntaenemmistön toimesta tapahtuvat yhteiskuntapolitiikan suunnan muutosyritykset. Korkeimman vallan tunnustaminen eduskunnalle olisi näin tiennyt arveluttavaa aukkoa luotuun jarrutusjärjestelmään. — Oikeutuksen päättelylle antaa ennen muuta poliittisen tilanteen muuttuminen marras—joulukuussa 1917. Eduskunnassa oli jälleen porvarillinen enemmistö ja valtaa Venäjällä piti nyt jo bolshevikkien muodostama hallitus. Eduskunnan julistautuminen korkeimman vallan haltijaksi marraskuun 15. ei tuottanut näissä oloissa minkäänlaisia legitimitiitongelmia.

Muokatessaan HM-ehdotusta perustuslakikomitean porvarillinen enemmistö huolehti kesällä 1917, kohta valtakiasian umpikujaan ajautumisen ja eduskunnan hajoituksen jälkeen, siitä että ehdotus rakentui »lujan hallitusvallan» periaatteelle ja otti mahdollisimman hyvin huomioon vv. 1905—1906 luodun järjestelmän ja v:n 1917 I vp:n kokemukset. Ehdotuksessa, joka rakentui tasavaltaisen valtiomuodon pohjalle, tämä toteutettaisiin lähinnä presidentin laajojen itsenäisten valtaoikeuksien turvin. Niistä tärkeimmät olivat oikeus lakien vahvistamatta jättämiseen ja eduskunnan hajoitusoikeus.

Kun perustuslakikomitean ehdotuksille keskeisesti rakentunut HM-esitys tuli sitten v:n 1917 II vp:llä eduskunnan käsiteltäväksi, oli varsinkin säännös eduskunnan hajoitusoikeudesta sosialisteille enemmän kuin vastenmielinen. Sen käyttäminen nimenomaan heitä vastaan valtakiasian yhteydessä, oli heillä vielä liiankin tuoreessa muistissa. Johdonmukaisesti sosialistit ajoivat edelleen eduskuntakeskeisen HM:n säätämistä, mikä kulminoitui syksyisen »Me vaadimme»-ohjelman esittämiseen, jossa eräänä kohtana oli vaatimus erillisen kansalliskokouksen koolle kutumisesta päättämään uusista perustuslaeista ja muista laajemmista uudistuksista.⁴⁴ Kun kuitenkin ilmeni, että valtakiasiaan myönteisesti alun alkaen suhtautunut maalaisliittokaan — ja siten siis eduskunnan enemmistö — ei halunnut antaa presidentille niin laajoja valtaoikeuksia kuin komitea oli mietinnössään ehdottanut, on ymmärrettävää, miksi Svinhufvudin seuraatti lievensi lujan hallitusvallan vaatimusta poistamalla presidentiltä eduskunnan hajoitusoikeuden siitä hallitusmuotoesityksestä, minkä se antoi eduskunnalle 4. 12. 1917 eli samana päivänä kuin itsenäisyysjulistuksenkin. Sosialistien ja maalaisliittolaisten muodostama enemmistö pyrki edelleen asiaa perustuslakivaliokunnassa käsiteltäessä supistamaan presidentin valtaoikeuksia mm. poistamalla kokonaan veto-oikeuden ja asetuksenanto-oikeuden. Eduskunnan osuutta taas olisi vahvistettu mm. siten, että eduskunta olisi tullut osalliseksi presidentin vaaliin ja eduskunnalle olisi tullut oikeus valita hallituksen jäsenet.⁴⁵

— Näin varsin pitkälle sosialistien edellyttämään suuntaan kallistuneen hallitusmuotoesityksen käsittely jäi kuitenkin perustuslakivaliokunnassa kesken väliin tulleen kansalaissodan takia.

Asian käsittelyä perustuslakivaliokunnassa sodan jälkeen jatkettaessa oli jokseenkin luonnollista, että sosialistien yhdessä maalaisliiton kanssa ajamat muutokset HM-esitykseen romutettiin täysin. Tämä johtui paitsi siitä, että valiokunnassa ei enää ollut ainuttakaan sosialistien edustajaa myös maalaisliittolaisten kapinan aikana muuttuneista asenteista. Myös heistä näytti vuoden 1917 tapausten jälkeen eduskuntavaltainen hallitusmuoto arveluttavalta. Mutta asian käsittely »tynkäeduskunnassa» sai myös jossain määrin odottamattomia lisäpiirteitä. Jo ennen valtiopäivien kokoontumista oikeiston taholta ruvettiin nimittäin esittämään vaatimuksia v:n 1906 askeleen takaisin ottamisesta ja koko kansaneduskuntalaitoksen järjestämisestä korporatiiviselle pohjalle.⁴⁶ Tämä olisi toteutettu joko kaksikamarijärjestelmän avulla tahi valitsemalla edustajat yksikamariseen puhtaasti korporatiivisella perusteella. Ajatuksen innokkaimmat esittäjät ja kannattajat löytyivät jälleen ruotsalaisten piiristä vanhasuomalaisten tällä kertaa useissa kohdin myötäillessä heitä.⁴⁷ Kun tämäntapaiset suunnitelmat eivät saaneet puolelleen sitten edes kokoontuneen »tynkäeduskunnan» enemmistöä, oli niistä tietenkin luovuttava ja keskityttävä luomaan muutoin tarpeeksi voimakasta vastapainoa eduskunnan vallan myöhemmälle kasvulle.

Ajatus monarkisesta hallitusmuodosta, jossa kuninkaan itsenäinen toimivalta pysytettäisiin lähes samana, kuin se oli voimassa olevassakin (v:n 1772) HM:ssa, tuli tällöin esille kuin tilauksesta. Se oli sikälikin edellistä onnistuneempi, että myös »tynkäeduskunnan» enemmistö osoittautui monarkisen valtiojärjestyksen kannattajaksi. Perustuslakivaliokunnan monarkistinen enemmistö lopetti tasavaltaisen HM-esityksen käsittelyn ja tiedusteli senaatilta uutta, tällä kertaa siis kuningasvaltaista, HM-esitystä. Kun senaattikin oli kuningasmielisten miehittäjä, tuloksena oli uuden monarkisen HM-esityksen antaminen eduskunnalle kesäkuun 11. 1918. — Tämän enempää kuin sitä seuranneen toisenkaan monarkisen HM-esityksen vaiheita eduskunnassa ei ole tässä yhteydessä syytä lähemmin tarkastella. Riittää, kun totean tasavaltalaisten viivytystaistelun onnistuneen heidän saadessaan asian lopullisen ratkaisun siirretyksi vaalien jälkeisille valtiopäiville, jolloin sosialistit ratkaisivat nyt jo täysilukuisessa eduskunnassa tasavaltaisen HM:n toteutumisen.⁴⁸

Vaikka oikeisto näin joutuikin luopumaan monarkisesta valtiojärjestyksestä, sen — enempää kuin koko porvarillisen ryhmittymänkään — ei tarvinnut luopua kapinan jälkeen entisestäänkin voimistuneista lujan hallitusvallan vaatimuksista. Tämä vaatimus toteutettiin tasavaltalaisessakin HM:ssa lähes sellaisena, kuin se oli ollut heidän ajamassa monarkisessakin järjestelmässä. Jos kohta heidän taholtaan ei onnistuttukaan torjumaan parlamentaarisen hallitustavan legalisointia,⁴⁹ toteutui lujan hallitusvallan vaatimus uudessa HM:ssa presidentille jätetyn itsenäisen toimivallan laajuudessa samoin kuin suhteellisen tiukan

vallanjaon vaatimuksen toteuttamisessa. Pääasiallisimpina takeina tässä järjestelmässä ovat juuri presidentin oikeus lakien vahvistamatta jättämiseen ja hänen eduskunnan hajoitusoikeutensa. — Näin Suomi turvattiin kansanvallalta.⁵⁰

Voimassa olevan HM:mme säätämällä jatkettiin siis sitä keisarillista perinnettä, johon vuoden 1906 eduskunnan uudistuksen yhteydessäkin oli luotettu. Enemmistödemokraattisin keinoin eduskunnan taholta tapahtuvat valtasuhdejärjestelmän muutosyritykset hoitaisi kyllä presidentti pois päiviltä koettuun keisarilliseen tapaan. Toimenpiteellä siirrettiin samalla valtiosäntöömme lopullisesti se säätyjakoisen yhteiskunnan valtasuhdejärjestelmän suojarakenne, jonka perustuslailliset ryhmät olivat luoneet vuosien 1905—1906 tapahtumien yhteydessä. Valtiosäntöön valtasuhdejärjestelmän ja sen muuttamismahdollisuuden kannalta ei siis uuden HM:n säätäminen viisi vuosikymmentä sitten kesällä 1919 merkinnyt minkäänlaista muutosta autonomiseen kauteen verrattuna. Tässä mielessä paljon merkityksellisempiä olivat ne toimenpiteet, joilla eduskunnan toimivaltaa laajennettiin finanssi- ja lainsäädäntövallan osalta ja jotka toteutettiin jo vuoden 1917 lopulla ja vuoden 1919 keväällä.

Eräässä toisessakin suhteessa uuden HM:n säätäminen voidaan saattaa mielenkiintoisen rinnastuksen kohteeksi v:n 1906 valtiosäntöuudistuksen kanssa. Varsin selvästi on näet osoitettavissa, kuinka nykyinen HM:mme perustuu paitsi Ståhlbergin johtaman perustuslakikomitean ehdotukseen tätä kautta myös siihen HM-ehdotukseen, jonka Mechelin oli v. 1905 laatinut ja jonka sitten (v. 1907) hänen johtamansa senaatti oli esittänyt kenraalikuvernöörille hallitsijan esityksen antamista varten.⁵¹ Kun lisäksi suurin osa v:n 1906 uudistukselle suunnan ja sisällön antaneista perustuslaillisten johtomiehistä oli keskeisesti määräämässä tämänkin uudistuksen suunnasta ja sisällöstä,⁵² on ymmärrettävää, miksi sen yhteydessä niin suuressa määrin otettiin huomioon v:n 1906 tapahtuma. Itse asiassa HM:n sisällön voidaankin sanoa keskeisimmiltä osiltaan määräytyneen jo vv:n 1905—1906 tapahtumien yhteydessä. Vuoden 1917 I valtiopäivät olivat lisäksi osoittaneet porvarillisille ryhmittymille, kuinka tärkeää vallinneen valtasuhdejärjestelmän säilymisen kannalta oli, että valtiosäntöömme sisälsi ja tulisi edelleenkin sisältämään eduskuntalaitoksen uudistuksen yhteydessä luodun jarrutusjärjestelmän; muutoin valtasuhdejärjestelmän muuttaminen enemmistödemokraattisin keinoin saattaisi eduskunnan taholta joskus hyvinkin onnistua. Samat piirit, jotka olivat puhuneet v:n 1906 uudistuksen yhteydessä niin huolestuneina »enemmistön sorrosta», puhuivat siitä varsin paljon myös uuden HM:n säätämisen yhteydessä.⁵³ — Ajalliseen 13 vuoden välimatkaan huomion kiinnittäminen näiden kahden valtiosäntölakimme kohdalla ei ole siis paikallaan. Valtiosäntöömme turvaaman valtasuhdejärjestelmän kannalta näitä lakeja on pidettävä pikemminkin kiinteästi yhteen kuuluvina ja käsitettävä ne suurelta osin samanaikaisiksikin.

Arvomaailmansa osalta HM:mme heijastelee sangen selvästi porvarillis-kapitalistisen yhteiskuntajärjestyksen ihanteita. Tämä tulee esille varsinkin sen perus-

oikeusluettelosta. Juuri perusoikeuksien osaltahan uusi HM tiesi aikaisempaan verrattuna tuntuvaan täsmennystä. Mutta siitä, minkälaisia perusoikeuksia siihen sisällytettiin ja miten niitä myöhemmin käytäntöön sovellettiin, jäi tietenkin suurlta osin riippumaan koko HM:n yleinen »image». ⁵⁴ Perusoikeusluettelot toimivat yleensäkin herkimpinä valtiosääntöjen arvosidonnaisuuden mittareina; tämä käy ilmi, mikäli vertaamme toisiinsa esim. voimassa olevan HM:mme ja Kansanvaltuuskunnan v. 1918 esittämän valtiosääntömallin sisältämiä perusoikeuksia. ⁵⁵

Leimallisena piirteenä voimassa olevan HM:mme perusoikeussäännöksille on, että, ne kohdistavat kärkensä nimenomaan lainsäätäjän toimenpiteitä vastaan. ⁵⁶ Järjestelmä on siis peräti konservatiivinen, olevia oloja säilyttävä: asettamalla esteitä lainsäätäjälle estetään samalla tietenkin myös yhteiskunnan tasasuhtaista kehittämistä. Niinpä näiden säännösten takaa paistaakin varsin selvästi vanha korporatiivinen perustuslakikäsite: perustuslait ja niiden säännökset ymmärretään tietynä taloudellis-sosiaalisena yhteiskuntajärjestyksenä.

HM:n säätäjien arvomaailman heijastumaksi on ymmärrettävä myös se, miksi lain sisältämästä perusoikeusluettelosta puuttuvat lähes täysin säännökset, jotka suoranaisesti velvoittaisivat valtiota/lainsäätäjää tietynkaltaiseen menettelyyn yksilöiden tai ryhmien hyväksi. Niinpä sen sisältämät sosiaaliset oikeudet rajoittuvat 6,2 §:n toteamukseen, että kansalaisten työvoima on valtakunnan erityisessä suojeluksessa. Kuvaan kuuluu tietenkin, että säännökseltä on niin käytännössä kuin oikeustieteellisessä kirjallisuudessaakin riistetty vähäininkin velvoittavuus toteamalla sen olevan vain »ohjelmallinen lausuma». ⁵⁷ Käytännölliseltä merkitykseltään tärkeimmäksi perusoikeudeksi onkin tullut HM 6 §:n mainitsema omaisuuden turva. Tämä lienee myös yhdensuuntainen HM:n säätäjien arvostusten ja tavoitteiden kanssa.

3. Oikeudellisen jatkuvuuden merkitys valtiosääntömme arvomaailmalle ja sen turvaamalle valtasuhdejärjestelmälle.

Valtiosääntömme tutkijat korostavat usein oikeudellisen (historiallisen) jatkuvuuden toteutumista maamme valtiosääntöisessä kehityksessä. ⁵⁸ Oikeudellisella jatkuvuudella on tällöin ymmärretty sitä, että valtiosäännön uudistaminen on aina toimitettu tarkasti niitä muotomääräyksiä noudattaen, joita kulloinkin voimassa ollut valtiosääntö on perustuslain muuttamiselta edellyttänyt. Näinhän tapahtui esim. v:n 1906 VJ:n uudistamisen yhteydessä, jolloin noudatettiin silloisen (v:n 1869) VJ:n määräystä siitä, että perustuslain säätämisen oli tapahduttava keisarin esityksestä ja kaikkien säätyjen yksimielisellä päätöksellä. Kun myös HM:n säätämisen yhteydessä kaikista kriisitilanteista huolimatta noudatettiin — joskin niiden kestävyyttä koetellen — puolestaan v:n 1906 VJ:n perustuslain säätämisen yhteydessä vaatimia määränemistösäännöksiä, on oikeudellinen jatkuvuus valtiosääntömme kohdalta katsottu mm. näistä syistä »hyväksi».

Käydyssä keskustelussa ei ole kuitenkaan juuri kiinnitetty huomiota siihen, mitä arvostuksia tällaisen »hyvän» toteamiseen kulloinkin on sisällytetty; ts. mitä yhteiskunnallisia funktioita se kaiken kaikkiaan on kulloinkin toteuttanut.⁵⁹ Huomiota ei ole myöskään juuri kiinnitetty siihen, mitä oikeudellisen jatkuvuuden vaatimuksesta kiinni pitäminen on merkinnyt juuri valtiosääntömme arvomaailman ja sen turvaaman valtasuhdejärjestelmän kannalta.

Vastauksen saamiseksi on jälleen paikallaan palauttaa mieliin vuosien 1906 ja 1919 valtiosääntöreformit ja niiden historiallis-yhteiskunnallinen tausta. Edellisen kohdalla oikeudellisen jatkuvuuden vaatimuksesta kiinni pitäminen takasi ensiksikin asian joutumisen Euroopan sen hetken epädemokraattisimman kansanedustuslaitoksen, säätyvaltiopäivien, käsiteltäväksi. Tätä kautta vaatimuksesta kiinni pitäminen mahdollisti edelleen ns. perustuslaillisille ryhmille oman arvomaailmansa ja sen hetken, heille edullisen, valtiollisen ja yhteiskunnallisen valtasuhdejärjestelmän säilömisen pysyvästi valtiosääntöömme luomansa turvajärjestelmän avulla. Ja kuten edellä on osoitettu, HM:n kohdalla tilanne toistui lähes identtisenä. Silloin vain porvarillisten ryhmien keskinäinen ominaispaino oli hieman muuttunut v:een 1906 verrattuna. Luomaansa turvajärjestelmää hyväksi käyttäen näiden ryhmien onnistui aluksi estää vallan joutuminen sosialistienemmistöisen eduskunnan käsiin, kun taas sen »kaappaaminen» muutamaa kuukautta myöhemmin omiin käsiin ei tuottanut enempää oikeudellisia kuin käytännöllisiäkään vaikeuksia. Kansalaissodan jälkiselvittelyissä saattoivat porvarilliset ryhmät sitten antaa haluamansa sisällön tälle toisellekin valtiosääntöuudistukselle ja turvata siten jo aikaisemmin luomansa järjestelmän tehokkuuden tulevaisuudessakin.

Tämän päivän valtiosääntöömme on siis oikeudellisen jatkuvuuden lipun alla kuljetettu itse asiassa vv:n 1905—1906 perustuslaillisten miesten arvomaailma samoin kuin siirretty sitäkin vanhempi säätyjakoiseen yhteiskunta-ajatteluun perustuva valtiollisten ja yhteiskunnallisten valtasuhteiden turvajärjestelmä jopa niin täydellisenä, että säätyjen erioikeudetkin nauttivat vielä tänä päivänä perustuslain (VJ 67,3 §) erityistä suojaa. Oikeudellinen jatkuvuus on merkinnyt meillä aina nimenomaan vallinneen/vallitsevan poliittis-taloudellisen (so. porvarilliskapitalistisen) järjestelmän jatkuvuutta.⁶⁰ Tätä taustaa vasten käy ymmärrettäväksi myös se, miksi porvarilliset ryhmät asennoituivat niin kielteisesti sosialistien vuosina 1905 ja 1917 esittämiin vaatimuksiin perustuslakia säätävän kansalliskokouksen koolle kutumisesta. Olisihan toimenpide yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen perustuvana merkinnyt nimenomaan vaaraa jatkuvuuden murtumisesta niin valtiosäännön kuin poliittis-taloudellisen järjestelmänkin osalta. Jo oikeudellista jatkuvuutta korostaneiden perustuslaillisten nimi kertoo, minkä lipun alla he katsoivat etujensa tulevan parhaiten ajetuiksi. — Tuntuukin siltä, että tämän juridisesti varsin muotopuhtaan vaatimuksen esittäjät ja ylistäjät samaistuvat (ainakin implisiittisesti) siihen poliittiseen ryhmittymään, jonka arvomaailmaa valtiosääntömme heijastelee ja jonka valtiollisen ja yhteiskunnallisen

vallan jatkumisen siinä toteutettu valtasuhdejärjestelmä myös — ja ennen kaikkea — turvaa.

Oikeudellisen jatkuvuuden vankin turva lepää tällä hetkellä toisaalta valtiosääntömme sisältämissä määräenemmistösäännöksissä, toisaalta taas presidentin laajoissa valtaoikeuksissa. Määräenemmistösäännösten kohdalla ei kuitenkaan ole ratkaisevaa pelkästään se, että tietyistä asioista päättämiseen tarvitaan valtiopäivillä yksinkertaista enemmistöä suurempi osamäärä parlamentin jäseniä. Ainoastaan tähän seikkaan huomion kiinnittäminen ei mahdollista edes eron tekemistä niinkin selvästi erilaisten valtiosääntölakien kuin Kansanvaltuuskunnan valtiosääntömallin ja voimassa olevien HM:mme ja VJ:mme kesken.⁶¹ Ratkaisevaa määräenemmistösäännösten kohdalla on tietenkin se, mitä intressejä niillä suojataan, mistä niissä säädetään.⁶² Tällaista taustaa vasten saamme jo suuriakin eroja edellä mainittujen valtiosääntölakienkin kohdalla. Näin ollen määräenemmistösäännökset ovat myös erilainen ase eri yhteiskuntaluokkia edustaville parlamenttiryhmillä. Kun voimassa olevan valtiosääntömme määräenemmistösäännökset suojaavat ensisijaisesti vain yhden yhteiskuntaluokan — porvariston — etuja ja arvoja, niin määräenemmistösäännösten käytännöllinen merkitys on tietenkin aivan erilainen tämän luokan edustajille kuin esim. sen yhteiskuntaluokan — työväestön — edustajille, jonka esittämiä muutosvaatimuksia vastaan ne alunalkaen tähdättiin. Vähemmistönsuojasäännöksistä käydyssä keskustelussa tätä ei näytä otetun lainkaan huomioon.^{62a} Määräenemmistösäännösten markkinoiminen yleisinä »vähemmistönsuojasäännöksinä» on katteetonta tosiasioiden kieltämistä ja tahallista tai tahatonta harhaanjohtamista pois kysymyksen keskeisimmästä problematiikasta. On muistettava, että ne ovat olleet esim. meillä aina säätämisaikojensa enemmistönsuojasäännöksiä, joiden on ollut määrä muodostua vähemmistön suojasäännöksiksi vasta odotettavissa olleen — ja pelätyn — yhteiskunnallisen muutoksen jälkeisenä kautena. Niinpä määräenemmistösäännökset ovat meillä porvaristolle todella vähemmistön suojasäännöksiä — jopa niin että ratkaisevissa asioissa 34:llä heidän parlamentissa olevalla edustajallaan on koko poliittinen valta hallussaan; vasemmistolle ja muille yhteiskuntaa muuttamaan pyrkiville voimille ne sen sijaan ovat enemmistön jarrusäännöksiä — jopa niin että 166:lta kansanedustajalta eduskunnan 200:sta puuttuu ratkaisevissa asioissa poliittinen valta tässä maassa, vaikka samanaikaisesti valtiosääntö edellyttää (HM 2 §) valtiovallan kuuluvan kansalle ja sen edustuslaitokselle.

Pahimman puolensa oikeudellisen jatkuvuuden vaatimuksesta kiinni pitäminen meidän valtiosääntöisessä järjestelmässämme paljastaakin nimenomaan yhteiskunnallisten muutostilanteiden yhteydessä. Koska valtiosääntömme ei sisällä järjestelmää, jonka turvin sen sisältämään arvomaailmaan tai sen turvaamaan valtasuhdejärjestelmään voitaisiin kajota parlamentaarista tietä enemmistodemokraattisin keinoin, voidaan tällaiset muutosvaatimukset/-yritykset torpedoida aina oikeudellisen jatkuvuuden vaatimukseen vedoten. Kun järjestelmä lisäksi

käytännössä työskentelee alati itsensä säilyttämisen ja vahvistamisen puolesta indoktrinoimalla ajatusmaailmaamme sisältämäänsä viralliseen arvo- ja valtasuhdejärjestelmään, estää se tätäkin kautta tarpeellisten muutosvaatimusten esiin tulemisen. Tästä indoktrinaatiosta myös seuraa, että emme enää selvästi näe mitä valtiosääntömme itse asiassa sisältää, koska olemme omineet sen arvot ja valtasuhteet itsestään selvinä demokraattisen järjestelmän pelisääntöinä havaitsematta kenen demokratiaa ne toteuttavat ja ovat tarkoitettutkin toteuttamaan. Edelleen tästä seuraa, että osoittelemme kenties liiankin herkästi muiden maiden valtiollisten olojen normatiivisia puutteita havaitsematta todellista tilannetta välittömässä läheisyydessämme. Toisaalta vasta ajallisen perspektiivin mukaan ottaminen saattaa mahdollistaa luotettavien johtopäätösten teon; niinpä tämän päivän valtiosääntötutkijat pystyvät jo näkemään Natsi-Saksan valtiosäännön arvosidonnaisuuden; toisin oli tilanne vielä 1930-luvulla.⁶³

Edellä esitetyn kaltaisista syistä johtuen niin suuret muutokset kansalaisten asenteissa ja ajattelussa, että nykymuotoinen valtiosääntöinen järjestelmämme voisi joutua oikeudellisen jatkuvuuden tietä uhatuksi, eivät ole käytännössä mahdollisia.⁶⁴ Vaikka valtiosääntöömme on myös kutsuttu mm. jäykänjoustava -nimikkeellä, kokemus on osoittanut, ettei se tällaisissa tapauksissa jouta tuumaakaan. — Miten sen arvo- ja valtasuhdejärjestelmään kohdistuvat muutosvaatimukset ovat sitten toteutettavissa?

Ensiksi meidän on vastattava kysymykseen, miksi sosialistit ajoivat niin kiihkeästi vv. 1917—1919 eduskuntakeskeistä valtiollista valtasuhdejärjestelmää. Luonnollinen vastaus kysymykseen on siinä, että tätä kautta he katsoivat voitavansa toteuttaa perimmäisen tavoitteensa eli sosialidemokraattisen puolueen ohjelman läpiviemisen — ja siten yhteiskunnan arvo- ja valtasuhdejärjestelmän muuttamisen — parlamentaarista tietä puhtaasti enemmistodemokraattisin keinoin. Valtalakiasian käsittely kesällä 1917 ennakoி jo hyvin paljon tähän suuntaan. Valtiosääntöömme saimme kuitenkin toisenlaisen järjestelmän ja kuten edellä on useaan otteeseen osoitettu, tämä järjestelmä oli/on tähdätty nimenomaan juuri muuttajia (sosialisteja) ja muuttoyrityksiä vastaan.

Kaikkea tätä vasten olisi jokseenkin absurdia ajatella, että tämän tason muutokset olisivat meillä mahdollisia valtiosääntöistä tietä ja siis oikeudellisen jatkuvuuden vaatimuksesta kiinni pitäen. Mikäli valtiosääntömme sisältämää arvo- ja valtasuhdejärjestelmää aiotaan todella ratkaisevasti muuttaa siihen tarvitaan vallankumouksellinen teko — valtiosäännön syrjäyttäminen. — Miten tämä käytännössä olisi toteutettava, ei kuulu tämän esityksen piiriin.

4. Tulkinta valtiosäännön arvomaailman ja valtasuhdejärjestelmän muuttajana.

Päätymisen valtiosäännön arvomaailman ja valtasuhdejärjestelmän säädännäisen muuttamisen menettelyn osalta edellä mainitun kaltaiseen umpikujaan ei

välttämättä tarvitse merkitä kuitenkin sitä, etteikö valtiosääntöä voitaisi josain määrin puheena oleviltakin osin muuttaa muilla keinoin. Lähinnä tämän on katsottu voivan tapahtua ns. *luovan tulkinnan* avulla. Sen mukaan valtiosääntönormeja tulisi tulkita kulloistenkin yhteiskuntatarpeiden mukaan.⁶⁵ Kysymykseen, kuinka pitkälle tällainen tulkinta voisi säädännäisestä normista etäännyä, ei ole annettu vastausta. Varsinaisen sisällön antaminen valtiosääntönormeille niitä käytäntöön sovellettaessa tapahtuu tulkinnan avulla. Selvää on, että niille voidaan eri aikoina antaa erilainen sisältö ja soveltaa niitä siten käytäntöön eri tavalla. Näyttäisi siis siltä, että pelkällä tulkinnalla voitaisiin ainakin jossain määrin muuttaa myös valtiosääntöä. Mutta — kuten sanottu — epäselväksi jää, kuinka pitkälle tällä tiellä voidaan mennä. Olisiko meidän järjestelmässämme esim. omaisuuden pakkolunastus, ilman yleistä tarvetta ja täyttä korvausta siitä suorittamatta, toteutettavissa tavallisella lailla tahi voitaisiinko kenties pelkän tulkinnan perusteella syrjäyttää täysin VJ:n määränemistösäännökset? Nousee siis esiin kysymys siitä, milloin toiminta lakkaa olemasta nk. tulkintaa, milloin se taas on jo tosiasiallista valtiosääntöä syrjäyttämistä — siis vallankumouksellista toimintaa.

Varmana voidaan kuitenkin pitää, että kovin suuria muutoksia valtiosääntöön ei pelkän tulkinnan avulla voida saavuttaa. Jos meillä tulkinta irtoaisi normista esim. niin paljon, että sen avulla yritettäisiin muuttaa valtiosääntöä sisältämää arvomaailmaa tai sen turvaamaa valtasuhdejärjestelmää pelkin enemmistödemokraattisin keinoin, on itse asiassa sama, miksi tuota tosiasiallista toimintaa nimitämme — »tulkinnaksiko» vai »vallankumoukseksi». Juuri valtiosääntömme arvomaailman ja valtasuhdejärjestelmän täydellistä muuttamista pitkän tulkinnan avulla en siis pidä mahdollisena. Suurimmat kannot kassessa olisivat arvattavasti tasavallan presidentti ja tuomioistuinlaitos; presidentti ei sellaisia lakeja vahvistaisi eikä tuomioistuinlaitos niitä soveltaisi. Paremmat kuvan saamiseksi siitä, minkälaisen osittaismuutoksen mahdollisuudet tätä kautta avautuisivat, tarkastelkaamme hieman niitä elimiä, jotka järjestelmässämme tätä tulkintaa suorittavat sekä niiden toimintaa.

Pääasiallisin valtiosääntönormien tulkinta tapahtuu meillä eduskunnan piirissä. Vain aniharvoin tuomioistuimet ovat perustaneet ratkaisunsa suoraan valtiosääntönormeihin ja joutuneet niitä siten tulkitsemaan.⁶⁶ Niiden osuus tässä toiminnassa on siksi merkityksetön, että ne voidaan jättää tämän tarkastelun ulkopuolelle.

Sen sijaan eduskunnan osalta voidaan sen koko toiminnan eli käyttäytymisen katsoa heijastelevan tavalla tai toisella myös valtiosääntönormien tulkintaa.⁶⁷ Asioita eduskunnassa käsiteltäessä joudutaan niiden yhteydessä tavalla tai toisella myös tulkitsemaan valtiosääntöä, vaikkei tätä edustajien piirissä läheskään aina varmaan edes tiedosteta. Erityisen korostuneeksi eduskunnan piirissä tapahtuvan valtiosääntönormien tulkinnan osalta on muodostunut perustuslakivaliokunnan asema. Sen tehtäväksi on nimittäin käytännössä tullut kiistanalaisten

tulkintakysymysten käsitteleminen ja suositusten antaminen niistä ratkaisijalle eli eduskunnan täysistunnolle. Valiokunnan jäsenistö koostuu (kuten kaikkien muidenkin eduskunnan sisäisten valiokuntien) eduskunnan jäsenistä ja siten avoimesti poliittisista henkilöistä. Valinta tapahtuu suhteellista vaalitapaa noudattaen. Siten valiokunnan kokoonpano heijastelee eduskunnassa kulloinkin vallitsevia voimasuhteita.

Valtiosääntönormien tulkintaa perustuslakivaliokunta suorittaa sekä antamiensa mietintöjen että lausuntojen yhteydessä. Tulkintatapauksia ajatellen erityistä mielenkiintoa on juuri viimeksi mainituilla, sillä niissä valiokunta korostaa usein rajoittuvansa käsittelemään asiaa pelkästään valtiosääntöoikeudelliselta kannalta. Tarkoituksenmukaisuuskysymykset jäävät tällöin jonkin toisen valiokunnan pohdittaviksi.

Tulkintaa suorittaessaan perustuslakivaliokunta ei toimi kuitenkaan tyhjiössä. Tärkeimmät sen suorittamaan tulkintaan ulkoapäin vaikuttavat tekijät ovat toisaalta asiantuntijoiden kannanotot ja toisaalta pyrkimys ratkaisujen yhdenmukaisuuteen eli aikaisemman kannan huomioon ottaminen samankaltaisissa kysymyksissä — siis tietynlaisen ennaltalaskettavuuden funktion tavoittelu. Pääasiallisesti nämä kaksi tekijää ovat nähdäkseni vaikuttaneet, että valiokunnan suorittama tulkinta on ollut suhteellisen stabiilia; ainakaan suurempia heilahduksia siinä ei ole tapahtunut poliittisten voimasuhteiden eduskunnassa muututtuakin.

Perustuslakivaliokunnan tulkintaan asiantuntijoina vaikuttaneet ovat olleet yksipuolisesti valtiosääntöjuristeja. Nämä taas ovat pitäneet yllä niin omassa (= tieteensä piirissä) kuin valiokunnankin keskuudessa myyttiä siitä, että valtiosääntönormienkin kohdalla on voimassa yhden ainoan oikean ratkaisun periaate ja että niiden tulkinta on ns. sidottua toimintaa, jossa vapaaharkintaisilla arvoratkaisuilla ei ole sijaa. Elleivät he näin todella olisi ajatelleet, eivät he myöskään olisi voineet antaa lausuntojaan niin kategorisessa muodossa ja niin vähäiseen arvoanalyysiin perustuen kuin on tapahtunut. Näennäisen objektiivisine tulkintaratkaisuihin lausunnot ovatkin saaneet valiokunnan jäsenten silmissä varsin herkästi tieteellisen totuuden arvolatauksen. Valiokunnan jäsenten enemmistö ei ole juuri asettunut avoimeen vastarintaan asiantuntijoiden kannanottoja vastaan.⁶⁸ Lisäksi valiokunta tuntuu pitävän itsekin itseään jonkinlaisena puolivirallisena valtiosääntötuomioistuimena, mitä osoittaa mm. puheenjohtajan paikan täyttäminen jatkuvasti juristijäsenellä⁶⁹ sekä valiokunnan mietinnöissä ja lausunnoissa usein esiintyvät vaatimukset kannanottojen pysyttämisestä »puhtaan oikeudellisen kontrollin» piirissä. Tästä ei olekaan ollut enää pitkä askel uskoon yhden ainoan oikean ratkaisun ehdottomuudesta, kun profeeettoina edellä ovat jo käyneet lainopin professorit.

Ovatko sitten tuollaiset objektiiviset ratkaisut valtiosääntönormien tulkinnan yhteydessä mahdollisia? Vastaus: vain erittäin harvoissa tapauksissa. Miten tällaista valheellista myyttiä on kyetty ylläpitämään, selittynee sillä, että sen

perusteella suoritettavat ratkaisut ovat aina olleet valtiosäännön arvomaailmaa ja sen turvaamaa valtasuhdejärjestelmää vahvistavia, eivät koskaan muuttavia. Saatetaan tietenkin kysyä, eikö valtiosääntöjuristien ja valtiosääntötuomioistuinta leikkivän perustuslakivaliokunnan tulekin näin menetellä; niiden tehtävänä on »voimassa olevan oikeuden» puolustaminen. Nähdäkseni valiokunnan käyttämien asiantuntijoiden tehtävänä on kuitenkin pelkästään esiin tulleiden ongelmien analysointi ja siihen liittyvien tietojen antaminen valiokunnalle; ei suinkaan valmiiden ratkaisujen esittäminen, niin kuin tähän saakka on tapahtunut. Ratkaisujen tekeminen puolestaan on yksin valiokunnan ja tarkemmin sanotuna sen enemmistön asia. Tuntuu lisäksi mielekkäämmältä, että valiokunta luopuisi kokonaan valtiosääntötuomioistuimen roolistaan ja ratkaisisi esiin tulevat kysymykset pikemminkin yhteiskunnan kehittämistä ajatellen kuin joitakin puoli vuosisataa sitten perustuslakeihin naulittuja arvoja säilyttäen.

Myös perustuslakivaliokunnan suorittama valtiosääntönormien tulkinta on ollut valtiosääntömme sisältämää arvomaailmaa ja sen turvaamaa valtasuhdejärjestelmää suojaavaa/vahvistavaa — ei vähäisessäkään määrin muuttavaa. Voipa valiokunnan sanoa korottaneen tulkinnallaan huippuunsa erään valtiosääntömme sisältämän porvarillis-kapitalistisen yhteiskuntajärjestyksen pyhän arvon, nimittäin omaisuuden perustuslaillisen suojan. Tästä muutamia hajasimerkkejä.

HE:stä 32/1947 vp (laiksi elinkeinonharjoittajien ja viranomaisten velvollisuudesta antaa tietoja ja selvityksiä eräissä tapauksissa) käsitellessään perustuslakivaliokunta katsoi,⁷⁰ ettei elinkeinonharjoittajaa voitu tavallisella lailla velvoittaa antamaan viranomaisille tietoja elinkeinotoiminnastaan. Kantaansa valiokunta perusteli mm.:

»Koska tiedot, jotka tässä tarkoituksessa jouduttaisiin antamaan, voisivat olla taloudellisesti varsin arvokkaitakin liike- ja ammattisalaisuuksia, perustuslakivaliokunta on sitä mieltä, että ehdotettu laki, k u n s e n t a r k o i t u s o t e t a a n h u o m i o o n t ä s s ä k o h d e n p u u t t u u s e l l a i s i i n o m a i s u u s e t u i h i n , j o i t a h a l l i t u s m u o d o n 6 § s u o j a a . »

Todellinen syy valiokunnan kannanotolle paljastuu sitaatissa harvennetusta lauseesta. Lain perusteella oli näet ensisijaisesti tarkoitus hankkia tietoja valtioneuvoston 7. 2. 1946 asettamalle ns. sosialisoimiskomitealle!

Mielenkiintoinen on myös valiokunnan kannanotto eräästä lakialoitteesta (48/1959 vp), joka sisälsi ehdotuksen kalastuslain muuttamisesta. Aloitteella pyrittiin kalastuslain 4 §:n muuttamiseen niin, että jokaisella asuinpaikastaan riippumatta olisi oikeus ilman vesialueen omistajan lupaakin harjoittaa onkimista muualla paitsi laissa erikseen luetelluissa paikoissa, sekä toisaalta niin, että »onkimisena» olisi pidettävä myös sellaista onkimista, jota harjoitettaessa vieheenä on pilkki. Asian käsittelyn yhteydessä valiokunta havaitsi perustuslain vastaiseksi paitsi kalastusoikeuden laajentamisen myös sen, että ongessa käytettäisiin madon asemesta vieheenä pilkkiä. Perusteluikseen valiokunta lausui:⁷¹

»Saamansa selvityksen perusteella ja tutustuttuaan muun ohella asiaa tutkineen kalastuslakikomitean osamietintöön n:o I valiokunta on tullut siihen käsitykseen, että onkimisen käsitteeseen on meillä, niin kuin myös Ruotsissa, katsottu kuuluneen mm. se, että sitä harjoitettaessa käytetään koukkuja ilman muuta viehettä kuin syötävä syötti. Pilkin käyttäminen jää tämän käsitteen ulkopuolelle. Yleisen kalastusoikeuden säätäminen koskemaan myös pilkillä tapahtuvaa kalastamista johtaisi tämän vuoksi sanotunlaisen kalastusoikeuden ulottamiseen yleisen kalastusoikeuden laajentamisesta annetussa laissa tarkoitettuja rajoja pitemmälle ja niin ollen kajoamiseen vesialueen omistusoikeuteen siltä osin, kuin sen perustuslain turva on edelleen voimassa.»

Asia oli esillä jälleen uuden lakialoitteen pohjalta kuluneen vaalikauden viimeisillä valtiopäivillä. Laki- ja talousvaliokunta, jossa asian valmistelevalle käsittely tapahtui, oli pyytänyt säätämisyjärjestyksestä jälleen perustuslakivaliokunnan lausunnon. Siinä valiokunta toisti aikaisemman kantansa ja edellytti aloitteen käsittelemistä perustuslainsäädäntöjärjestyksessä.⁷² Ensimmäisen täysistuntokäsittelyn yhteydessä virisi eduskunnassa vilkas keskustelu ^{72a} perustuslain turvan ulottumisesta haukiin ja ahveniin. Aloitteen käsittely jäi kuitenkin kesken ennen vaaleja ja asia siten raukesi. Näkemättä siis jäi lopullisesti, oliko omaisuuden suoja kuluneella vuosikymmenellä tältä osin lainkaan löyhtynyt.

Tämän suuntaisesta omaisuuden turvasäännöksen tulkinnasta johtui nähtävästi suurelta osin äskettäin säädetyin pysäköintivirhemaksulain (HE 130/1969 vp) käsittely perustuslain säätämisyjärjestyksessä. Eräänä syynä menettelyn noudattamiseen mainittiin nimittäin jo lainvalmistelukunnan lausunnossa, että lakiehdotuksessa rajoitettiin ajoneuvon omistajien ja haltijoiden oikeuksia mm. sen vuoksi, että valvontaviranomaisille tuli lain mukaan oikeus siirtää virheellisesti tai vaarallisesti pysäköityjä ajoneuvoja.

Edellä esitetyt ovat olleet vain esimerkkejä linjasta, joka johdonmukaisuudessaan on ollut järkkymätön. Hallitusmuodon turvaamiin muihin kansalaisten perusoikeuksiin ei valiokunta ole suhtautunut läheskään samalla huolella ja tarkkuudella kuin omaisuuden suojaan. Ruumiillisen koskemattomuuden ei ole katsottu olevan perustuslain takaama mm. silloin kun säädettiin aikaisemmat lait pakkosteriloinnista ja -kastroinnista.⁷³ Henkilökohtaiset vapauden rajoitukset puolustusvelvollisuuden täyttämiseksi on niin ikään katsottu voitavan toteuttaa tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä, kun taas omaisuuden pakko-otoista samaan tarkoitukseen on jo vaadittu perustuslainsäädäntöjärjestyksen käyttämistä.⁷⁴ Edelleen henkilökohtainen vapaus oli varsinkin 1920- ja 1930-luvuilla esim. kommunistien tai heiksi leimattujen kansalaisten kohdalla kaikkea muuta kuin perustuslain takaama.⁷⁵ Aivan samoin on asianlaita ollut poliittisesti tärkeiden yhdistymis-, sanan- ja painovapauden suhteen.⁷⁶ Ja — kuten sanottu — HM:mme sisältämistä ainoasta sosiaalioikeudesta on todettu sen olevan vain ohjelmalauseen, joka ei enempää velvoita kuin oikeutakaan yksityisiä tai yhteiskuntaa toimenpiteisiin esim. työllisyyden hoitamiseksi.

Hyvän esimerkin viimeksi mainittuun perusoikeuteen suhtautumisesta antaa HE:n 23/1948 vp (laiksi itsenäisyyspäivästä ja vapunpäivästä) käsittely perustuslakivaliokunnassa. Lakiehdotuksen mukaan työt mainittuina päivinä olisi tul- lut keskeyttää ja työntekijöille maksaa täysi palkka myös tältä ajalta. Asia koski siten ensisijaisesti päivä-, tunti- ja urakkapalkkoja. Valiokunta katsoi kuitenkin näiden töiden osalta periaatteen, »että työpalkkaa on maksettava työstä, jota ei ole tehty» olevan vastoin HM:n henkeä, mikä »koskee erityisesti juuri työmää- rän perusteella sovittua tai sovittavaa palkkaa».77 Asia siis muuttuikin valio- kunnassa omaisuuden turvaa koskeväksi (HM 6,1 §), vaikka se alunperin oli tar- koitettu nimenomaan työväensuojelulliseksi — siis HM 6,2 §:ää koskeväksi. Valio- kunnan mielestä kuitenkin: »Vain siinä tapauksessa, että kysymyksessä olevien juhlapäivien viettäminen vapaapäivinä vaarantaisi työntekijäin toimeentulomi- nimä, voitaisiin palkan maksamisen katsoa johtuvan työväensuojelun alaan kuu- luvista syistä».78 Ja näinhän nyt ei tietenkään asianlaita ollut sodan jälkei- sessä noususuhdanteisessa Suomessa. Tapauksesta voitaisiin kehittää lainopin professoreille myös »objektiivinen tulkintasäntö»: kollisiotapauksessa HM 6,1 §:n omaisuuden turva voittaa HM 6,2 §:n työvoiman suojan.79 Meidän jär- jestelmässämme tämän voitaisiin katsoa lisäksi johtuvan myös »asian luonnosta»!

Mielenkiintoisin ja selittävin tekijä edellä mainitusta kysymyksestä on kui- tenkin vielä mainitsematta. Nimittäin se, että itsenäisyyspäivän osalta palkanmaksuvelvollisuus oli toteutettu ensimmäisen kerran jo v. 1929 annetussa laissa, mikä puolestaan oli v. 1937 uusittu ja johon tuolloin (v. 1950) sisältyivät säännökset itsenäisyyspäivän palkasta. Molemmat edellä mainituista laeista oli käsitelty tavallisina lakeina. HE:n 23/1948 vp käsittelyn yhteydessä kysymys oli siis pelkästään v a p u n p ä i v ä n saattamisesta itsenäisyyspäivän kanssa samaan asemaan. T ä m ä oli vastoin »HM:n henkeä» ja saattoi tapah- tua vain perustuslainsäädäntöjärjestyksessä!

Perustuslakivaliokunnan edellisen tapaiset kannanotot käyvät kyllä ymmär- rettäviksi, mikäli silmäilemme oikeusoppineittemme kannanottoja HM 6,2 §:n tulkinnasta. Hermansonin ja Erichin alulle paneman tulkinnan mu- kaan tämän säännöksen keskeisin merkitys on nimittäin siinä, että se velvoittaa valtiovaltaa huolehtimaan siitä, että jokainen voi esteettömästi käyttää työvoi- maansa. Muunlaisille vaatimuksille näiden tulkintojen mukaan säännös ei sen sijaan anna välittömästi mitään pohjaa; se on luonteeltaan tässä suhteessa vain deklatorinen.⁸⁰ Myös myöhemmät oikeusoppineidemme tulkinnat noudattele- vat tätä samaa linjaa, joskaan työrauhavelvoitetta ei näytä enää tuotavan esille yhtä terhakkaasti kuin aikaisemmin. On helppo nähdä, millaisesta yhteis- kunnallisesta taustasta ja miltä aikakaudelta edellä mainitut tulkintadirektiivit juurensa hakevat. Selväkielelle käännettynähän esim. työrauhavelvoite tar- koittaa tehdä HM 6,2 §:stä vain lakon rikkurisäännöksen. Mikäli vertaamme näitä tulkintoja 1920- ja 1930-lukujen poliittisiin taisteluasemiin, niin havait- semme helposti, kummalle puolelle kenttää ne sijoittuvat.

Mielenkiintoisimman puolensa asia kuitenkin paljastaa, jos vertaamme valtiosääntöjuristiemme ja perustuslakivaliokunnan HM 6,2 §:stä esittämiä tulkintoja niihin tutkimustuloksiin, joita on saatu kysyttäessä kansalaisilta valtiosääntömme sisältämien eri perusoikeuksien tärkeyttä ja sitä kuinka hyvin he katsovat niiden maassamme toteutuneen. Vastaukseksi on näet saatu,⁸¹ että juuri työvoiman suoja koettiin kaikkein tärkeimmäksi perusoikeudeksi (95,9 % Suomen kansasta piti sitä tärkeänä), kun sen taas katsottiin käytännössä kaikista heikoimmin toteutuneen (vain 19,9 % Suomen kansasta katsoi sen täysin toteutuneen). — Tulos osoittaa mitä selvimmin, millaisesta yhteiskunnallisesta taustasta ja ideologiasta käsin HM 6,2 §:n työvoiman suojaäännöstä meillä on tulkittu. Kuvan täydentämiseksi voitaisiin tietenkin tehdä vertailuja ja rinnastuksia HM 6,1 §:n omaisuuden turvasäännökseen sekä sen tulkintaan.

Tämän jälkeen voimme olla melko yksimielisiä siitä, että perustuslakivaliokunnan kannanotot perustuvat paljolti puhtaisiin arvoratkaisuihin. Miten tämä paljastuu valiokunnan jäsenille ja ulkopuolisille, on jo huomattavasti vaikeampi kysymys. Esimerkiksi asiantuntijoiden (valtiosääntöjuristien) operaatiot arvioidonaisuutensa peittämiseksi mm. HM 6,1 §:n omaisuuden turvasäännöksen kohdalla ovat varsin mielenkiintoisia. *Kaira* kehitteli 1940-luvun loppupuolella teorian, jonka mukaan HM 6 § ei estä säätämästä omaisuuden »normaalista, kohtuullisesta ja järkevästä» hyväksikäytöstä tai rajoituksesta tavallisella lailla.⁸² *Merikoski* on tähän usein yhtynyt ja mennyt jopa pitemmälle. Raja perustuslain säätämisenjärjestyksen ja tavallisen lainsäätämisenjärjestyksen välillä ei hänen mielestään enempää omaisuuden suojan kuin muidenkaan perusoikeuksien osalta kulje minkäänlaisten laadullisten eroavaisuuksien mukaan, vaan kysymyksessä on lähinnä aste-ero: vähäisemmät kajoamiset voidaan toimittaa tavallisella lailla, ankarammat sen sijaan vaativat perustuslainsäädäntöjärjestyksen käyttämistä.⁸³ On kuitenkin helppo havaita, että pohjimmitaan *Merikosken* aste-erot ovat pelkkiä laatueroja nekin; vähäisemmän ja ankaramman arvioiminen on tietenkin samanlaisten laadullisten tekijöiden punnitsemista kuin on normaalin, kohtuullisen ja järkevänkin. Millään tavalla edellistä eksaktimpaa ratkaisuperustetta *Merikosken* teoria ei ole siis kuvaan tuonut. Niin ikään *Kastari* on kehitellyt em. tapaista teoriaa perusoikeuksista ja niihin puuttumisesta: hänen mielestään perustuslainsäädäntöjärjestystä on käytettävä silloin, kun puuttuminen on jyrkkä, tavalla tai toisella poikkeuksellinen, satunnainen tai tilapäinen, oikeusjärjestyksen normaaliin kehittämiseen kuulumaton toimenpide.⁸⁴

Itsestään selvää on, että edellä mainittujen »teorioiden» pohjalta tehtävät ratkaisut ovat puhtaita arvoratkaisuja. Tulkitsijan arvostuksista tietenkin täysin riippuu, mitä hän pitää normaalina tai kohtuullisena puhumattakaan siitä mitä hän pitää järkevänä. Ja kuten jo edellä totesin, aivan sama on asianlaita vähäisemmän ja ankaramman perusoikeuksiin puuttumisen arvioinnissa. Ja kenenpä muun kuin tulkitsijan arvomaailma määrää myös sen, mitä on pidettävä oikeus-

järjestyksen normaaliin kehittämiseen kuuluvana. Edellisen kaltainen tieteily perusoikeusnormien osalta palvelee luonnollisesti ainoastaan tieteilijöiden itsensä edustaman aatesuunnan politiikkaa. Mutta sen lisäksi tähän liittyy toinen, edellistä huomattavasti vaarallisempi aspekti; se on politiikan juridisoimista kukeimmillaan.^{84a}

Miten perustuslakivaliokunta on sitten suhtautunut näihin usein kuulemiensa asiantuntijoiden teorioihin. Varsin näppärästi, sanoisin. Aina kun on ollut kysymys jostakin laajasta poliittisesti erittäin tärkeästä sosiaalioikeudellisesta kysymyksestä, jonka yhteydessä samalla on jouduttu ottamaan myös kantaa HM 6 §:n omaisuuden turvaan, valiokunta on käyttänyt viimeiset kaksi vuosikymmentä »normaalin, kohtuullisen ja järkevän» kriteerejä ratkaisujensa perusteena ja päätyntä suosittelemaan tavallisen lainsäädäntöjärjestyksen käyttämistä ja tuntenut tuloksen objektiivisen totuuden sanelemaksi. Jos asialla sen sijaan ei ole ollut tällaista poliittista merkitystä, ei näitä »tieteellisiä» kriteerejäkään ole käytetty. Niinpä madon muuttaminen onnessa pilkiksi vaatii edelleen perustuslainsäädäntöjärjestyksen käyttämistä! Mutta kun kysymys oli kulttuuriimme kuulumattomien huumausaineiden estämisestä siihen tunkeutumastakaan, oli valiokunnalla jälleen käytettävissä nuo »normaalin, kohtuullisen ja järkevän» kriteerit, koskapa »voimakkaat kansanterveydelliset edut vaativat lain säätämistä.»⁸⁵ Sen sijaan valiokunnan mielestä huoneenvuokralain 39 §:n sanamuoto, jonka mukaan edellytyksenä muuttopäivän siirtämiselle olisi ollut vuokralaisen joutuminen »huomattaviin vaikeuksiin» uuden asunnon saannissa, edellytti perustuslain säätämistäjärjestyksen noudattamista HM 6,1 §:n vastaisena. Tavallisena lakina pykälä olisi voitu käsitellä vain, edellä harventamani sanonta olisi kuulunut »hädänalaiseen asemaan»!⁸⁶

Edellisen kaltaiseen — niin valiokunnan kuin asiantuntijoidenkin — piiloargumentointiin ei luonnollisesti voi suhtautua vakavasti. Pohjimmiltaan kysymys kuvatuissa tapauksissa oli tietenkin siitä, että valiokunta halusi estää sosiaalisoimiskomiteaa saamasta sen tarvitsemia tietoja elinkeinonharjoittajilta; että valiokunta halusi suojella äärimmilleen vesialueiden omistajien omistusoikeutta; että valiokunta halusi suojata työnantajia, ettei heidän tarvitsisi maksaa työntekijöille vapunpäivän palkkaa; että valiokunta halusi estää huumausaineiden tuleamista meidän kulttuuriimme jne.⁸⁷ Samaa kategoriaan voidaan sijoittaa myös valtiosääntöjuristien edellä kuvatut teoriat; niiden avulla halutaan vain turvata, ettei valtiosääntömme suojaama poliittis-taloudellinen valtasuhdejärjestelmä vähäisessäkin määrin muutu.

Miksi perustuslakivaliokunta ja sen usein kuulemat asiantuntijat eivät sitten avoimesti myönnä tekevänsä valtiosääntönormien tulkinnan yhteydessä arvotarkaisuja? Omasta puolestani en voi päätyä muuhun kuin, että edellisen tapainen piiloargumentointi palvelee järjestelmän säilyttämistäfunktiota. Tuloksena tästä toiminnasta onkin ollut suuren vasemmistolaisryhmän lähes täydellinen indoktri-

noituminen valtiosäännön sisältämään arvomaailmaan ja valtasuhdejärjestelmään — siis järjestelmään, joka luotaessaan tähdättiin nimenomaan heitä vastaan. Mikäli nyt ruvettaisiin avoimesti argumentoimaan suoritettuja arvoratkaisuja, samalla tietenkään aukaistaisiin tappi tulkinnan kautta pala palalta tapahtuvalle valtiosääntönormien arvomaailman ja sen turvaaman valtasuhdejärjestelmän muuttamisvirralle. Tämä puolestaan ei ole kuulunut koskaan valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden enempää kuin useimmiten valiokunnankaan tavoitteisiin.

Onko meillä sitten mahdollisuuksia päästä valtiosääntönormien kohdalla avoimen argumentoinnin⁸⁸ ja arvotietoisien tulkinnan linjoille? Tähän astiset kokemukset enempää kuin tämän päivän näkymätkään eivät anna aihetta tässä suhteessa suinkaan optimismiin. Vaikka perustuslakivaliokunta on jo nyt avoimesti poliittinen elin ei — edes vasemmistoenemmistöisen eduskunnankaan aikana — sen suorittaman valtiosääntönormien tulkinnan yhteydessä voida edes puhua mistään arvotietoisuudesta (pikemminkin päinvastoin) enempää kuin argumentoinnin avautumisestakaan. Näyttäisi siis siltä, että muutoksen mahdollistamiseksi valiokunta olisi täytettävä tähän astista arvotietoisemmillä ihmisillä. Tämä puolestaan voi tapahtua vain vaaliuurnilla ja eduskuntaryhmien keskuudessa. Paljon helpommin muutokset olisivat nähdäkseen toteutettavissa murskaamalla valtiosääntöjuristiasiantuntijoiden tähän astinen valta valiokunnassa. Ei niin, ettei asiantuntijoita olisi valiokunnan työskentelyssä vastedeskin käytettävä, vaan niin, että ryhmille tehtäisiin mahdolliseksi palkata omia tutkimussihteereitä, jotka suorittaisivat ryhmän toimeksiannosta niin normi- kuin yhteiskunta-analyysyjäkin ja pitäisivät toiminnallaan siten valtiosääntöjuristikin valppaan kontrollin alaisuudessa.

Viime aikoina ovat kuitenkin voimistuneet myös toisen suuntaiset vaatimukset. Nähtävästi juuri pelko siitä, että perustuslakivaliokunnan jäsenistö tiedostaa entistä paremmin asemansa ja mahdollisuutensa valtiosääntönormien tulkitsijana, on herättänyt niin valtiosääntöjuristien kuin tietyn suuntaisen lehdistönkin taholta yhä voimistunutta kritiikkiä lakien valtiosäännön mukaisuudesta huolehtivaa ennakkollista kontrollijärjestelmäämme kohtaan. Aikaisemmin asia esitettiin korjattavaksi erityisen asiantuntijakollegion perustamisella perustuslakivaliokunnan yhteyteen.⁸⁹ Nytemmin vallalla olevien vaatimusten esittäjät ehdottavat joko valtiosääntötuomioistuimen perustamista⁹⁰ tai yleisten tuomioistuinten kontrollivallan ulottamista myös lakien perustuslainmukaisuuden tutkimiseen.⁹¹ Tärkeintä tässä yhteydessä näistä ehdotuksista on kuitenkin huomata, että kaikilla tämän laatuilla toimenpiteillä pyrittäisiin vain tukkimaan sitä aukkoa, minkä eduskunnan toimivallan laajentuminen on tehnyt vv. 1905—1906 loppuun valtiosääntöiseen järjestelmäämme. Tämän tapaisten järjestelyjen jälkeen suo-japanssari olisi lähes yhtä täydellinen kuin se oli järjestelmän perusteiden luomishetkelläkin. — Suomi olisi lopullisesti pelastettu kansanvaltalta!

LÄHDEVIITTEET

- ¹ Ferdinand Lassalle, Perustuslakien olemus s. 29. Suom. Yrjö Sirola. Kuopio 1911.
- ² Vrt. Wheare, *Modern Constitutions* (London 1967) s. 67—70. Ks. myös Jussila, Suomen perustuslait venäläisten ja suomalaisten tulkintojen mukaan 1808—1863 (Helsinki 1969) passim ja Teljo, Valtionpäämiehen asema Suomessa. Suomalainen Suomi 1937 s. 344—345.
- ³ Voimassa olevat perustuslakimme ovat Suomen Hallitusmuoto (17. 7. 1919/94), Valtiopäiväjärjestys (13. 1. 1928/7), L eduskunnan oikeudesta tarkastaa valtioneuvoston jäsenten ja oikeuskanslerin virkatointen lainmukaisuutta (25. 11. 1922/274) ja L valtakunnan-oikeudesta (25. 11. 1922/273).
- ⁴ Ks. esim. Jyränki, Kriittinen katsaus perustuslakiemme syntyvaiheisiin s. 11. Teoksessa Karapuu (toim.), Harvojen tasavalta (Helsinki 1970).
- ⁵ Ks. eduskunnan uudistuksen säätövaltiopäivien edustavuutta esim. Salin, Kansan tahto eli tuomiopäivän saarna (Pori 1906) s. 13.
- ⁶ Ks. mm. Blomstedt, K. J. Ståhlberg — valtiomieselämäkerta (Keuruu 1969) s. 191—193.
- ⁷ Ks. Seitkari, Eduskuntalaitoksen uudistus v. 1906 s. 25—28. Teoksessa Suomen kansanedustuslaitoksen historia V (Helsinki 1958).
- ⁸ Seitkari, mt. s. 38.
- ⁹ Manifestilla kumottiin v:n 1899 jälkeen annetut laittomat asetukset ja taattiin kansalaisvapaudet. Manifestin muotoutumisesta ks. esim. Blomstedt, mt. s. 194.
- ¹⁰ Vrt. Blomstedt, mt. s. 195, 202 ja 212.
- ¹¹ Ks. Seitkari, mt. s. 36.
- ¹² Näin Blomstedt, mt. s. 209.
- ¹³ Vrt. Nordenstreng, L. Mechelin. Hans statsmannagärning och politiska personlighet II (Helsingfors 1937) s. 326—327.
- ¹⁴ Vrt. Blomstedt, mt. s. 209—210.
- ¹⁵ Ks. Nordenstreng, mt. s. 327.
- ¹⁶ Ks. esim. Sosialistinen Aikakauslehti (SA) 1906 s. 172—173.
- ¹⁷ Mielenkiintoista on havaita, miten samat piirit (perustuslailliset), jotka ajoivat läpi määränemistösäännökset VJ:een, olivat niitä vaatimassa myös kunnallislakeihin niitä paria vuotta myöhemmin uudistettaessa. Ks. edk. es. 5/1908 I vp ja 8/1908 II vp sekä ed. es. 13/1917 I vp liittyvää kunnallisvaliokunnan mietintöä 1/1917 I vp perustuslaillisten vastalauseineen. Esitysten perusteella hyväksytyt lakeja ei kuitenkaan vahvistettu, mutta kuten valtiollisella niin kunnallisellakin sektorilla määränemistösäännösten käyttöön ottaminen liittyi kiinteästi yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden toteuttamiseen. Molemmissa tapauksissa määränemistösäännökset olivat se hinta, mikä laajennetuista äänioikeuserusteista (ts. kansanvallan kasvamisesta) jouduttiin maksamaan ja molemmissa tapauksissa hinnan määrääjinä toimivat perustuslailliset ryhmät. Kunnallislain määränemistösäännösten genetiikasta ks. tarkemmin Hietala, VJ:n ja KunL:n määränemistösäännösten taustaa ja vertailua. Pro gradu -työ Tampereen Yliopistossa 1970 erit. s. 12—20.
- ¹⁸ Ks. mm. SA 1906 (erityisesti Kuusisen kirjoituksia s. 99—103 ja 242—243).
- ¹⁹ Vertailukohdaksi voidaan ottaa myös v:n 1918 »punaisen» Suomen Kansanvaltuuskunnan ehdotus Suomen valtiosäännöksi. Myöskään siinä (30 §) ei tavallisten lakien käsittelyn yhteydessä sallittu minkäänlaisia enemmistön päätösvallan rajoituksia. Lisäksi on huomattava, että niillä määränemistösäännöksillä, mitkä tuohon lakiehdotukseen sisältyivät oli aivan toinen funktio kuin v:n 1906 VJ:een sisällytetyillä; ks. esim. 32 §, 41 § ja 47 §:ää. — Kysymyksestä käytyä keskustelua ks. Saraviita, HS 6. 10. 1969 s. 11, Riepula,

HS 10. 10. 1969 s. 16 ja Saraviita, Eduskunnan vallan tarpeettomat rajoitukset s. 41 alav. 1 edellä mainitussa Karapuun toimittamassa teoksessa.

²⁰ Ks. Nordenstreng, mt. s. 332—336.

²¹ Vrt. Blomstedt, mt. s. 210.

²² Ks. tästä myös Kuusinen, SA 1906 s. 247.

²³ Ks. Seitkari, mt. s. 117. Vrt. Blomstedt, mt. s. 210, jossa mainittu päivämäärä (3. 5.) tarkoittaa esityksen allekirjoituspäivää.

²⁴ Vv:n 1904—1905 vp:llä aatelissäädyn edustajista oli perustuslaillisia 167 ja vanhasuomalaisia 30. Blomstedt, mt. s. 171.

²⁵ Vrt. myös Blomstedt, mt. s. 208—209.

²⁶ SA 1906 s. 219.

²⁷ SA 1906 s. 243.

²⁸ Vaalien tuloksista ja ennen muuta nuorsuomalaisten pettymyksestä ks. Blomstedt, mt. s. 235.

²⁹ SA 1906 s. 101.

³⁰ Ks. Blomstedt, mt. s. 83—84.

³¹ Ks. SA 1906 s. 206—209 ja 246—247 sekä SA 1907 s. 3—4.

³² Vrt. perustuslaillisten käyttämiä menettelytapoja venäläistämistoimenpiteiden vastustamisessa ennen ja jälkeen eduskunnan uudistuksen. Ks. lisäksi Seitkari, mt. s. 161.

³³ Vrt. SA 1906 s. 242.

³⁴ Venäläisen kenraalikuvernöörin (Seynin) mukaan perustuslailliset pyrkivät tahallaan kärjistämään eduskunnan ja hallitsijan välisiä suhteita saadakseen uuden eduskuntalaitoksen perusteellisten muutosten alaiseksi, koskapa he — Seynin mukaan — tunsivat sitä kohtaan vastenmielisyyttä sen kansanvaltaisuuden horjutettua heidän aikaisempaa hallitsevaa asemaansa. Ks. tästä tarkemmin Tuominen, Autonomian ajan yksikamarinen eduskunta 1907—1916 s. 215. Teoksessa Suomen kansanedustuslaitoksen historia V (Helsinki 1958). Ks. lisäksi Blomstedt, mt. s. 264, 269 ja 273 sekä Salminen, Laillisuuden esitaistelija vai oman edun tavoittelija — Kuusinen ja toinen sortokausi s. 60—61. Teoksessa Nuori Otto Ville Kuusinen 1881—1920 (Jyväskylä 1970).

³⁵ Sosialistien — ennen muuta Kuusisen — toiveikkaasta suhtautumisesta uudistusten toteutumiseen parlamentaarista tietä saavutetun eduskuntaenemmistön turvin ks. Rinta-Tassi, Kuusinen vallankumousvuosina s. 103—109. Teoksessa Nuori Otto Ville Kuusinen 1881—1920 (Jyväskylä 1970).

³⁶ Tämän lain käsittelystä ks. tarkemmin Blomstedt, mt. s. 325—327 ja ennen muuta Lindman, Eduskunnan aseman muuttuminen 1917—1919 s. 75—88. Teoksessa Suomen kansanedustuslaitoksen historia VI (Helsinki 1968).

³⁷ Suomen ministerivaltiosihteerin (Enckell) ratkaisevasta osuudesta hajoitus päätöksen tekemiseen ks. tarkemmin Blomstedt, mt. s. 327 ja Lindman, mt. s. 128—129.

³⁸ Valtalakikysymyksen merkityksestä tilanteen tämän suuntaiseen kehitykseen ks. Lindman, mt. s. 43. Ks. lisäksi Blomstedt, mt. s. 344 ja Rinta-Tassi, mt. s. 111.

³⁹ Ks. Jyränki, ma. s. 15; vrt. Blomstedt, mt. s. 337—339.

⁴⁰ Ks. esim. Blomstedt, mt. s. 316.

⁴¹ Ks. Blomstedt, mt. s. 323.

⁴² Ks. Perustuslakikomitean mietintö (KM 1917:7) s. 2. Niistä syistä, jotka johtivat Alkion poisjäämiseen komiteasta ks. Blomstedt, mt. s. 328—329.

⁴³ Näitä olivat mm. Ståhlberg, Erich, Wrede, Estlander ja Paasikivi.

⁴⁴ Ks. tarkemmin Lindman, mt. s. 168 ja Rinta-Tassi, mt. s. 111—112.

⁴⁵ Ks. Blomstedt, mt. s. 346 ja Lindman, mt. s. 351—354.

⁴⁶ Ks. Lindman, mt. s. 238—242.

⁴⁷ Vrt. Blomstedt, mt. s. 361.

⁴⁸ Ks. tästä tarkemmin Blomstedt, mt. s. 362—376, Jyränki, ma. s. 19—22 ja Lindman, mt. s. 355—366.

⁴⁹ Oikeiston pyrkimyksistä torpedoida parlamentarismia legalisointi HM:ssa ks. Lindman, mt. passim.

⁵⁰ Ks. Teljo, ma. s. 347—351.

⁵¹ Ks. mm. Blomstedt, mt. s. 323 ja Lindman, mt. s. 332—333.

⁵² Näistä tärkeimpinä mainittakoon Ståhlberg, Wrede ja Hermanson.

⁵³ Vrt. esim. Hermanson, Näkökohtia valtiosääntökysymyksestämme (Helsinki 1918) erit. s. 6 ja 10. Ks. lisäksi niistä menettelytavoista, joilla järjestelmä yritettiin pelastaa kriisin aikana Blomstedt, mt. s. 325—327.

⁵⁴ Tärkeimmiksi HM:n mainitsemista perusoikeuksista voidaan katsoa yhdenvertaisuuden periaate (5 §), henkilökohtaisen vapauden ja omaisuuden turva (6 §), liikkumis- ja oleskeluvapaus (7 §), uskonnonvapaus (8—9 §) sekä sanan-, kokoontumis- ja yhdistymisvapaus (10 §). — Viimeksi mainitut poliittisesti kenties tärkeimmät perusoikeudet oli tosin saatu perustuslain säännöksiin turvatuiksi jo v. 1906.

⁵⁵ Vrt. erit. Kansanvaltuuskunnan valtiosääntöehdotuksen 4—15 §:iä HM:n 5—16 §:iin.

⁵⁶ Ks. Jyränki, Näkökohtia Suomen perusoikeusjärjestelmästä. Lakimies 1968 s. 978—979 ja Kastari, Kansalaisten perusoikeuksista ja niiden turvaamisjärjestelmän erikoisuhteesta Suomessa. Lakimies 1950 s. 737.

⁵⁷ Ks. esim. Erich, Suomen valtio-oikeus I—II (Helsinki 1924) s. 252, Kastari, ma. s. 745 ja sama, Valtiojärjestyksemme oikeudelliset perusteet (Porvoo 1969) s. 283.

⁵⁸ Ks. esim. Brotherus, Suomen valtiollisen järjestysmuodon kehitys (Porvoo 1963) s. 121—123, Kastari, mt. s. 311—316 ja sama, Tasavallan presidentti Suomen poliittisessa järjestelmässä: uusia näkökohtia ja kehityssuuntia. Poliitikka 1969 s. 157—158. Vrt. myös Jussila, mt. s. 107, 112 ja 115; ks. lisäksi s. 166—167.

⁵⁹ Vrt. Jyränki. Valtiosäännön säätäjien tarkoitukset ja noudatettu käytäntö. Sociologia 1968 s. 22.

⁶⁰ Ks. Jyränki, Perustuslain muuttamismahdollisuudet s. 94. Edellä mainitussa Kara-puun toimittamassa teoksessa.

⁶¹ Ks. alaviitettä 19 ja siinä mainittuja lähteitä.

⁶² Vrt. esim. v:n 1906 VJ:n 61 §:ää (nyk. 68 §) ja Kansanvaltuuskunnan valtiosääntöehdotuksen 32 §:ää. — Kun edellinen pyrki määränemmistöillä turvaamaan verovollisia tulo- ja omaisuusverotukselta, pyrki jälkimmäinen taas määränemmistöin turvaamaan kansalaisia kulutusveroilta.

^{62 a} Ks. esim. Helsingin Sanomat (HS) 1. 11. 1969 pääkirjoitus.

⁶³ Vrt. Merikoski, Uuden Saksan julkisen oikeuden erikoispiirteitä. Lakimies 1937.

⁶⁴ Vrt. Jyränki, ma. s. 93.

⁶⁵ Ks. Jyränki, em. Lakimiehen artikkeli s. 983—986 ja edellä mainittu (viite 60) artikkeli s. 97—99.

⁶⁶ Näin on tapahtunut mm. KHO 1969 taltio 391 a, jossa tapauksessa katsottiin kunnanvaltuuston päätöksen sivuvirkaisen kouluhammaslääkärin velvoittamisesta asumaan kunnan alueella, kaventaneen hänen HM 7 §:n mukaista oikeuttaan valita vapaasti asuinpaikka (ks. Lakimies 1969 s. 599—600) ja KHO 1969 taltio 656, jossa puolestaan HM 84 §:ssä mainittujen periaatteiden katsottiin olevan sovellettavissa myös kunnalliseen virkaan (ks. Defensor Legis 1969 s. 43—44).

⁶⁷ Ks. prv:n mietintöä 1/1907 vp s. 6: »Samoinkuin jokainen eduskunnan toimi, perustuu tietysti eduskunnan työjärjestyksen jokainen pykäläkin eduskunnan käsitykseen perustuslain määräyksistä ja sisältää siis tavallaan perustuslain tulkitsemista.»

⁶⁸ Harvoin poikkeustapauksiin kuuluu mm. sotasyllisyysslain käsittelyn yhteydessä prv:ssa sivuutetut asiantuntijalausunnot (KKO ja Kaira). Ks. tästä Heikkilä, Paasikivi peräsimessä (Keuruu 1965) s. 184 ja 192—193.

⁶⁹ Ks. Laakso/Rieppula, Eräitä perustietoja perustuslakivaliokunnan jäsenistöstä vv:n 1907—1969 valtiopäivillä (Tampereen yliopiston Oikeustieteen laitoksen monistesarja 1/1969) s. 48 ja 88.

⁷⁰ Prv:n ls. 21. 5. 1947 n:o 4/1947 vp (He 32/1947 vp laiksi elinkeinonharjoittajien ja viranomaisten velvollisuudesta antaa tietoja ja selvityksiä eräissä tapauksissa). 1947 vp Asiak. I.

⁷¹ Prv:n ls. 28. 4. 1961 n:o 6/1961 vp (LAM 15/1961 vp). 1961 vp Asiak V:1.

⁷² Ks. prv:n ls. 28. 11. 1968 n:o 4/1968 vp (LAM 19/1969 vp). 1969 vp Asiak V:1.

^{72 a} Ks. 1969 vp ptk s. 1707—1718/17. 10. 1969.

⁷³ Viime valtiopäivillä eduskunnan hyväksymät HE:t 105/1969 vp (steriloimislaiksi) ja 106/1969 vp (kastroimislaiksi) eivät sisältäneet enää periaatteessa mahdollisuutta pakko-toimenpiteisiin. Uudenkin steriloimislain perusteella voidaan kuitenkin ajatella pakkotoimenpiteitäkin mahdolliseksi 2 §:n edellyttämässä tapauksissa, joissa toimenpide voidaan suorittaa holhoojan tai erityisesti määrätyn uskotun miehen suostumuksella.

⁷⁴ Ks. näistä tarkemmin Tampereen yliopiston Oikeustieteen laitoksen seminaariraporttia 2/1970 (Asepalveluksesta kieltäytyminen) s. 35—37.

⁷⁵ Jossain määrin jopa huvittavana esimerkkinä tästä voidaan mainita elokuussa 1923 tapahtunut kommunistitiedustajien lainvastainen pidätys. Sisäasiainministeri (Åkesson) puolusteli toimenpidettä ja samanaikaista vasemmistolaislehtien lakkauttamista 1700-luvulta peräisin olleella kalastuslailla, jonka mukaan liian pienisilmäisten pyydysten käyttäjät oli tuomittava pyydysvälineensä valtiolle menettäneeksi. Ks. tästä Huttunen, Täysivaltainen kansakunta 1917—1939 (Kansakunnan historia 6, Porvoo 1968) s. 364—365 ja Blomstedt, mt. s. 442—443. Henkilökohtaista vapautta rajoittavasta tuoreimmasta lainsäädännön »sudesta» ks. Heinonen, Kenellä on lainvalmisteluvälillä Suomessa s. 50—52. Edellä mainitussa Karapuun toimittamassa teoksessa.

⁷⁶ Vrt. esim. prv:n ls. 10. 3. 1934 n:o 1/1934 vp (HE 7/1934 vp laiksi valtiolle ja yhteiskunnalle vaarallisen kiihoituksen ehkäisemisestä).

⁷⁷ Prv:n ls. 6. 6. 1950 n:o 2/1950 vp (HE 23/1948 vp laiksi itsenäisyyspäivästä ja vapunpäivästä). 1950 vp Asiak III:2.

⁷⁸ Edellä mainittu lausunto s. 5.

⁷⁹ Vrt. myös prv:n ls. 13. 2. 1970 n:o 3/1969 vp (He 228/1969 vp työsopimuslaiksi ja laiksi huoneenvuokralain muuttamisesta). 1969 vp Asiak III:1.

⁸⁰ Vrt. myös prv:n mietintöä 22/1952 vp (LAM 22/1952 vp). 1952 vp Asiak V:1.

⁸¹ Blom, Luottamus oikeuslaitokseen (Vammala 1970) s. 32.

⁸² Ks. Kairan asiantuntijalausuntoa, joka liittyy prv:n ls:oon 20. 3. 1946 n:o 4/1946 vp (HE 4/1946 vp laiksi tuotantokomiteoista) 1946 vp Asiak I. Ks. myös Kaira, Tuotantokomiteat ja perustuslaki. Lakimies 1946 s. 169.

⁸³ Ks. mm. Merikoski, Ajatustenvaihtoa perustuslainsuojasta kunnallishallinnon alalla. Lakimies 1969 s. 521—522.

⁸⁴ Ks. Kastari, Suomen perusoikeusjärjestelmä käytännössä. Lakimies 1958 s. 531—532 ja sama, Valtiojärjestyksemme oikeudelliset perusteet (Porvoo 1969) s. 277.

^{84 a} Puhtaimmillaan tätä harjoitettiin viime valtiopäivien aikana HE:ien 223/1969 vp (laiksi korkeakoulujen sisäisen hallinnon perusteista) ja 232/1969 vp (laiksi korkeakoulujen sisäisen hallinnon kokeilutoiminnasta) ja niihin liittyvien lakialotteiden käsittelyn yhteydessä.

⁸⁵ Prv:n ls. 19. 10. 1956 n:o 3/1956 vp (HE 56/1956 vp laiksi huumausaineista). 1956 vp Asiak I.

⁸⁶ Ks. HE 148/1962 vp s. 3. 1962 vp Asiak III:1.

⁸⁷ Vrt. Hayakawa, *Ajattelun ja toiminnan kieli* (Helsinki 1968) s. 216—217.

⁸⁸ Siitä mitä avoimella argumentoinnilla ymmärretään ks. Eriksson, *Rättslig argumentering och den dialektiska logiken*. JFT 1966 s. 445—482. Ks. myös Eriksson, *Samhällstillsänd juridik*. JFT 1968 s. 565—583.

⁸⁹ Vrt. Kaira, *Onko valtiosääntötuomioistuin tarpeen?* *Lakimies ja yhteiskunta* 1960 s. 32—34. Vrt. myös Kaira, *Tuomioistuimet valtiosäännön vartijana*. *Suomalaisen lakimiesyhdistyksen juhlaulkaisu 1898—1948* (Vammala 1948) erit. s. 331—332.

⁹⁰ Vrt. Merikoski, *Muuttumaton, muuttuva valtiosääntömme* (Porvoo 1969) s. 95—96.

⁹¹ Vrt. Hidén, *Näkökohtia lakien perustuslainmukaisuuden jälkikontrollista*. JFT 1968 s. 459—487 ja Kastari, *Valtiojärjestyksemme oikeudelliset perusteet* (Porvoo 1969) s. 264—265.